

Felles løft for Finnmarkshistorien

Forskningsbasert innsamling og formidling ved museene i Finnmark

Prosjektet er støttet med midler fra:

KULTURRÅDET
Arts Council
Norway

FINNMARK FYLKESKOMMUNE
FINNMARKKU FYLKKAGIELDA
Sentraladministrasjonen
Guovddášhaldáhus

SÁMEDIGGI SAMETINGET

Forsidebilde: Johanna Storrønning ca. 1935-40.

Fagtrykk Idé as

Felles løft for Finnmarkshistorien

Forskningsbasert innsamling og formidling ved museene i Finnmark

Alta 2014

Innhold

DEL 1 Felles løft for finnmarkshistorien	5
1 BAKGRUNN	7
2 DELTAKENDE MUSEER	8
3 PROBLEMSTILLING	9
3.1 RETTIGHETER	9
3.2 HVORDAN KAN PROSJEKTENE INTEGRERES I DET DAGLIGE ARBEIDET VED MUSEENE?	10
3.3 HVORDAN NÆRMER DELPROSJEKTENE SEG PROBLEMSTILLINGA?	11
4 ORGANISERING OG SAMARBEID	14
DEL 2 Presentasjon av museene og prosjektene	15
5 RIDDODUOTTARMUSEAT	17
5.1 RDM-SAMIID VUORKA-DÁVVIRAT / DE SAMISKE SAMLINGER (SVD/DSS), KARASJOK	17
5.2 RDM-PORSANGER MUSEUM, SKOGANVARRE	18
5.3 RDM - KOKELV SJØSAMISKE MUSEUM	18
5.4 RDM - KAUTOKEINO BYGDETUN	19
5.5 PLANER, MÅL OG PROSJEKTER	19
5.6 PROSJEKTER I «FELLES LØFT FOR FINNMARKSHISTORIEN» – RIDDODUOTTARMUSEAT	20
6 DEANU JA VÁRJJAT MUSEASIIDA/TANA OG VARANGER MUSEUMSSIIDA	22
6.1 VÁRJJAT SÁMI MUSEA – VARANGER SAMISKE MUSEUM (VSM)	22
6.2 SAVIOMUSEA – SAVIOMUSEET	23
6.3 DEANU MUSEA – TANA MUSEUM	24
6.4 ØSTSAMISK MUSEUM I NEIDEN	24
6.5 PROSJEKTER I FELLES LØFT FOR FINNMARKSHISTORIEN - DEANU JA VÁRJJAT MUSEASIIDA	25
7 MUSEENE FOR KYSTKULTUR OG GJENREISING I FINNMARK IKS OG GJENREISNING IKS	26
7.1 FORSKNINGSBASERT INNSAMLING OG FORMIDLING - FELLES LØFT FOR FINNMARKSHISTORIEN	27
7.2 FELLES INNSAMLINGSMÅL FOR MUSEENE FOR KYSTKULTUR OG GJENREISNING IKS	28
7.3 PROSJEKTER I «FELLES LØFT FOR FINNMARK» MUSEENE FOR KYSTKULTUR OG GJENREISNING IKS	29
7.4 «RUSSEFANGELEIREN» I BERLEVÅG	30
8. VARANGER MUSEUM IKS MUSEUM IKS	31
8.1 AKTUELLE PROSJEKTER VED AVDELINGENE	32
SØR-VARANGER	32
VARDØ	32
VADSØ	33
8.2 PROSJEKTER I «FELLES LØFT FOR FINNMARK» VARANGER MUSEUM	34
9. VERDEN SARVSENTER FOR BERGKUNST – ALTA MUSEUM	37
9.1 PROSJEKTER I «FELLES LØFT FOR FINNMARK» VERDEN SARVSENTER FOR BERGKUNST – ALTA MUSEUM IKS	38
10. LITTERATURLISTE	42

DEL 1

**Felles løft for
finnmarkshistorien**

1 BAKGRUNN

Finnmark har en særegen historie som er viktig å forstå for alle generasjoner i fylket og for resten av landet. Fylket er et grenseland mellom øst og vest og forskjellige kulturer har levd i lange tider side om side. Museene i Finnmark forvalter, forsker på og formidler Finnmarks kulturhistorie innen rammene av sine definerte ansvarsområder. Til sammen gir dette et bilde av et mangfoldig fylke, men vi har også fellestrekk som forener, og dette er det viktig å fokusere på i vårt prosjekt.

Prosjektet *Felles løft for Finnmarkshistorien. Forskningsbasert innsamling og formidling ved museene i Finnmark* er et museumsfaglig fellestiltak mellom alle museumsenhetene i Finnmark. Vårt felles løft er tredelt; forskningsbasert innsamling, digitalisering av samlingene i Finnmark og formidling av Finnmarks historie. Målet for fellesprosjektet er som følger: *Prosjektet skal stimulere til økt samarbeid om forskningsaktivitet i fylket og aktiviteten skal formidles og komme ut til publikum gjennom felles nettbasert formidling.* Delene i vårt tredelte løft er ikke adskilte, men de utfyller hverandre og jobber mot et felles mål. Museumsenhetene i Finnmark har ulike fagområder som de skal dekke, derfor ønsker vi å skape et målrettet fellesskap. Sammen kan vi utfylle hverandres innsamling, forskning, formidling og dokumentasjon av Finnmarks kulturarv for alle lokalsamfunnene, fylkets besøkende og landets befolkning.

Bakgrunnen og behovet for en felles forskningsbasert innsamling er mangesidet. Utgangspunktet er Finnmark fylke, som er meget stort i utstrekning og samtidig tynt befolket sett i sammenheng med resten av landet. Det er da en fordel for museene å kunne samarbeide, slik at ressurser som brukes til innsamling kan konsentreres der det er behov. De samlingene som eksisterer i dag er relativt små, både med bakgrunn i et lavt befolkningstall, men også i stor grad fordi det meste gikk tapt i forbindelse med andre verdenskrig. Med en svært liten bygningsmasse som er eldre enn 1945, er det desto viktigere å ta vare på den. Samtidig ble ikke samiske kulturminner lovbeskyttet før i 1978 og disse momentene kombinert utgjør svært unge samlinger. Gjenreisningsbebyggelsen fra etterkrigstiden er også et viktig monument over menneskenes vilje til å reise seg igjen etter den totale utslettelsen og det krever også derfor samlingsbevissthet rundt denne.

Dokumentet *Forskningsbasert innsamling og formidling ved museene i Finnmark* er todelt. I den første delen presenteres kort de deltakende museene, problemstilling, hvordan prosjektene kan integreres i det daglige arbeidet ved museene og hvordan delprosjektene nærmer seg problemstillinga i lys av begrepet rettigheter. Til slutt hvordan finnmarksmuseene har organisert og samarbeid. I den andre delen får vi en fylldigere presentasjon av museene, og til slutt prosjektbeskrivelser for alle del-prosjektene i Felles løft. Planen gjelder for perioden 2014-2018.

Felles løft for Finnmarkshistorien er støttet av Norsk kulturråd, Sametinget og Finnmark Fylkeskommune i tillegg til egenfinansiering fra museene i Finnmark. Dokumentet *Felles løft for Finnmarkshistorien. Forskningsbasert innsamling og formidling ved museene i Finnmark* er utarbeidet av en arbeidsgruppe bestående av medlemmer fra hver museumsenhet.

Alta – august 2014

Mari Strifeldt Arntzen (prosjektleder)
Verdensarvsenter for bergkunst – Alta Museum IKS

Martin Kristoffer Hykkerud
Verdensarvsenter for bergkunst – Alta Museum IKS

Gry Kristina Fors
RiddoDuottarMuseat

Nina Planting Mølmann
Museene for kystkultur og gjenreisning IKS

Heidi Stenvold
Museene for kystkultur og Gjenreisning IKS

Turid Lindi
Deanu ja Várjjat Museasidda/ Tana og Varanger Museumssiida

Camilla Carlsen
Varanger Museum IKS

2 DELTAKENDE MUSEER

Prosjektet Felles løft gjennomføres som et samarbeidsprosjekt i regi av museene i Finnmark, der fem museumsenheter deltar med delprosjekter. Museene hører under to statlige forvaltninger, fordelt på denne måten:

UNDER FORVALTNING AV SAMETINGET:

RiddoDuottarMuseat

- De Samiske Samlinger i Karasjok
- Kautokeino Bygdetun
- Kokelv sjøsamiske museum
- Porsanger museum

Deanu ja Várjjat Museasidda / Tana og Varanger Museumsiida

- Varanger samiske museum i Finnmark og Nord-Troms
- Tana museum
- Østsamisk museum
- Saviomuseet, Kirkenes

UNDER FORVALTNING AV KULTURDEPARTEMENTET:

Museene for kystkultur og gjenreisning IKS

- Gjenreisningsmuseet
- Måsøy museum
- Nordkappmuseet
- Gamvik museum
- Berlevåg havnemuseum

Varanger Museum IKS

- Vardø museum
- Vadsø museum - Ruija kvenmuseum
- Sør-Varanger museum (med Grenselandmuseet)

Verdensarvsenter for bergkunst – Alta Museum IKS

3 PROBLEMSTILLING

Planen skal konsentrere seg om aktivt samlingsarbeid av foto, gjenstander, kunst og immateriell kultur (gjerne ved bruk av intervju, lydfilm med mer) med fokus på prosjekter med forhåndsdefinerte tema som er knyttet til kulturarven, historiske hendelser og aktiviteter tilknyttet fylket. Kulturarven og samtiden skal dokumenteres med de ulike kulturer og befolkningssammensetning i fylket; den samiske, finske, kvenske, norske, russiske og andre. Alle museene i Finnmark vil foreta en konkret og avgrenset innsamling av gjenstander, foto og fortellinger. Museene skal benytte seg av ulike metoder for innsamling og her vil ulike metoder for brukermedvirkning og systematisering av denne informasjonen bli viktig. Museene vil dermed også øke attraktiviteten som møteplasser for lokalsamfunnene. Et tydeligere perspektiv og en mer målbevisst innsamling og dokumentasjon av finnmarkshistorien vil styrke det faglige utviklingsarbeidet. Planen skal engasjere museenes fagpersonale slik at de ser egen innsamling som en meningsfylt del av en helhet. Et samarbeid mellom museumsenheter i Finnmark vil være viktige for å nå målene vi har satt, både under arbeidet med planen og i løpet av planperioden. Målet er å styrke kunnskapsinstitusjonene.

«Frigjøringen av Finnmark under 2. verdenskrig, norske soldater baker brød i friluft 1944/1945». Gjenreisningsmuseet for Finnmark og Nord-Troms.

Målet er å dra nytte av den kunnskapen som finnes ved finnmarksmuseene og frambringe ny kunnskap som vil være til nytte for det videre museumsfaglige arbeidet. Forskning er vektlagt som et av de viktigste satsningsområdene for norske museer nå og i tiden fremover. Forskning skal ligge til grunn for arbeidet som gjøres ved museene, ikke bare være en del av det arbeidet som gjøres der. Det er påpekt at «Forskning og kunnskapsutvikling ved museene er et nødvendig faglig grunnlag for innsamling, dokumentasjon og formidling» (Stortingsmelding nr. 49 (2008–2009) Framtidas museum). Forskningsbasert innsamling er en ny måte å tenke på, det er krevende. I Finnmark har vi en svak forskningskultur og det er svært positivt at det etableres ved museene. Tidligere innsamling har også tidvis vært preget av tilfeldigheter. Vi ønsker en systematisk innsamling og i samarbeid med alle museene i fylket. Nå fokuserer vi innsamlinga vår med bakgrunn i problemstillinger, vi dykker dypere inn i våre museumssamlinger og det skal frambringe ny kunnskap. Finnmarksmuseene har mangfoldige oppgaver og er lokalisert og forankret i et spennende felt. Museene i Finnmark har berøringspunkt som forener det store mangfoldet av tema som museene jobber med. Et felles møtepunkt kan legge til rette for at de forskjellige enhetene kan samarbeide, utveksle erfaringer, ideer, mulighet til å spise det til hvert vårt og få dybdekunnskapen vi ønsker. På bakgrunn av disse betraktningene er det utformet et overordnet utgangspunkt for prosjektet som alle delprosjektene skal støtte seg på:

3.1 RETTIGHETER

Rettigheter er et begrep som favner vidt. I Finnmark knyttes det ofte til retten til land og vann, som vi blant annet har sett gjennom kampen mot utbygging av Alta-Kautokeinovassdraget, og de senere år omkring debatten rundt Finnmarksloven. Rettigheter kan også berøre retten til å være en del av den nasjonale historieframstillinga. Vi ser ofte at Finnmarks historie får en liten plass i den nasjonale historien, for eksempel i skoleverket, historiebøker og i den offentlige debatten. Der er hull i norgeshistorien, som har betydning for

forståelse av statens rett og Finnmarkingers rettigheter. Retten til å være synlig handler ikke bare om rettigheten til å være en del av den nasjonale historien, men også til å være synlig internasjonalt. Finnmarksloven er et lokalt og nasjonalt eksempel, som det også følges nøye med på i andre land. Vi er med i en internasjonal debatt, vi er ikke isolert.

Andre hendelser og tema i Finnmark som er direkte relatert til begrepet rettigheter er bredere bruk av samisk språk og terminologi i forvaltning og formidling av samiske gjenstander. Dette er viktig både for å synliggjøre språkets betydning for gjenstandsmaterialet på museene og for opplæring i skolen. Med etablering av samiske museer kom nye aktører inn i debatten om norsk kulturarv og aktualiserer etiske spørsmål knyttet til museenes kunnskapsproduksjon.

Dette er bare noen av områdene som berøres av begrepet rettigheter. Vi ønsker å løfte frem deler av Finnmarks historie som det har vært forsket lite på, eksemplene er mange og utfordringen er å begrense. En viktig avgrensning for dette prosjektet er å identifisere og tydeliggjøre forskningsspørsmål. Det er ulike måter å tilnærme seg begrepet rettigheter og museene har valgt forskjellige tilnæringsmåter. Følgende delprosjekt fordyper Finnmarksmuseene seg i perioden 2014–2018:

- A) KULTURMØTER – RIDDODUOTTARMUSEAT
- B) NATUR OG KULTUR – RIDDODUOTTARMUSEAT
- C) DIGSAM – DEANU JA VARJJAT MUSEASIIDA/TANA OG VARANGER MUSEUMSSIIDA
- D) «LIVING THE WAR» – MUSEENE FOR KYSTKULTUR OG GJENREISNING
- E) «RUSSEFANGELEIREN» I BERLEVÅG – MUSEENE FOR KYSTKULTUR OG GJENREISNING
- F) VARANGERHUS – VARANGER MUSEUM
- G) STEILNESET MINNESTED – TROLLDOMSPROSESSENE – VARANGER MUSEUM
- H) VOTTEPROSJEKTET – VARANGER MUSEUM
- I) «TJUUVFISKE I ALTA FØR OG NÅ. DISKURSER OG PRAKSISER RUNDT EN LOKAL AKTIVITET»
– VERDENSARVSENTER FOR BERGKUNST- ALTA MUSEUM
- J) DEN NORSKE NASJONALDAGEN I FLERKULTURELLE FINNMARK (ALTA)
– VERDENSARVSENTER FOR BERGKUNST – ALTA MUSEUM
- K) BERGKUNST – VERDENSARVSENTER FOR BERGKUNST – ALTA MUSEUM

3.2 HVORDAN KAN PROSJEKTENE INTEGRERES I DET DAGLIGE ARBEIDET VED MUSEENE?

Museene skal dekke mange funksjoner, oppgaver og forpliktelser overfor brukere og eiere. De fire F-ene; forvaltning, forskning, formidling og fornying inngår i dette (Stortingsmelding nr. 49 2008–2009 Framtidas museum). Hverdagen på de enkelte museer er hektiske, og de «usynlige oppgavene» slik som samlingsforvaltning og forskning, blir ofte nedprioritert i forhold til andre oppgaver. Det daglige arbeidet ved museene er blant annet knyttet til eksisterende samlinger og utstillinger, innsamling og dokumentasjon, formidling for et bredt publikum, og aktiviteter i tilknytning til – og i forlengelsen av – museets kjerneoppgaver. Det er variasjon mellom ulike museer, både når det gjelder størrelse, innhold, intern organisering og ansatte, hva slags publikum de henvender seg til, hvilket publikum som kommer til dem, samfunnsoppdrag med mer.

Mange museumsansatte erfarer at samlingsforvaltning og forskning må nedprioriteres og utsettes. Det er som oftest den synlige formidlingen med publikumsrelatert aktivitet som utstillinger, undervisning og omvisninger som går foran. Når ei ny utstilling skal monteres, eller en skoleklasse og en busslast med gjester venter på omvisning må dette prioriteres fortløpende. En måte å løse tidsklemmen på kan være å samle museets grunnleggende oppgaver (definert som de fire F-ene i Stortingsmelding nr. 49 (2008–2009) Framtidas museum), og ikke behandle dem som adskilte ansvarsområder. Hvis man for eksempel åpner døra på gløtt inn til magasinet og arkivene for skoleelever kan det være at resultatet blir til nytte både for museets samlingsforvaltning og innsamling så vel som skoleformidlingen. Samtidig vil dette bevisstgjøre de unge i forhold til deres lokale kulturarv. Hva samler vi på og hvorfor? Dette må imidlertid planlegges godt. Det må defineres klare krav for hva målet med dette skal være. For å få skolens interesse er det en god idé å ta utgangspunkt i læreplanen. Den er vid og kan tolkes til museenes fordel.

En annen løsning på tidsklemmen kan være å balansere det publikumsrelaterte programmet med innhold som forutsetter og formidler museets forskningsbaserte arbeid. Det kan være fruktbart å være i dialog med publikum i flere av forskningens ledd. Tips og ideer fra publikum er også verdifulle for forskningen og det kan

«Bildet viser en gruppe partisaner i Vardø» Foto: Arc Giraff/Knut Åserud.

føre til at forskningsresultatene blir mer interessant for publikum dersom deres innspill blir en del av forskningen. Det er også mulig å gå ut til publikum i denne forbindelse med forespørsler om de for eksempel har de gjenstandene som museene ønsker å samle inn. Flere av Finnmarksmuseene arrangerer kveldstreff der interesserte brukere presenterer hver sin gjenstand, og museet viser samlingsgjenstander som publikum har et forhold til. Slik kan man få dem til å dele av sin kunnskap om og/eller fortelle personlige historier om gjenstander som museene har i samlingene sine.

Som tidligere nevnt, kan innsamling integreres i prosjekter der brukere av museet involveres. Dette kan omfatte både gjenstander, arkivmateriale og intervju. Ved å gi en innføring i hva en museumssamling er blant museenes brukere, kan man skape bevissthet rundt verdien av minner og innsamling av disse. For mange museer er tilsig i museets samling ensbetydende med folk som stopper på tur til søppelfyllinga, og man blir nødt å ta en rask avgjørelse på om man vil ha gjenstanden eller ikke. Mange ganger har man ikke mulighet til å vurdere inntaket i forhold til eksisterende samling, mulighet for konservering og ikke minst plass. Giveren har det ofte travelt, og forsvinner uten at historien bak gjenstander er dokumentert. Ved å involvere brukere av museet i innsamlingen kan det være med å skape bevissthet rundt hva som er verdt å ta vare, hvordan museene på best mulig måte forvalter materialet, og ikke minst bruksnytt i museets formidling.

3.3 HVORDAN NÆRMER DELPROSJEKTENE SEG PROBLEMSTILLINGA?

I delprosjektene berøres mange måter å se på begrepet rettigheter og flere av prosjektene berører flere typer. I følgende del er prosjektene samlet etter hvilke type rettighet de favner om:

- Rettigheter vi har som mennesker (menneskerettighetserklæringen) (prosjekt A, D, E og G)
- Retten til bosetting, innvandring før og nå, kjøp av eiendom og land, eiendomsrett vs. bruksrett (prosjekt B, F, H og I),
- Rett til å være del av en nasjonal og internasjonal historie (prosjekt D og E),
- Rett til utøvelse av kultur og tradisjoner (prosjekt A, B og H),
- Tilgjengeliggjøring, «folks rett til historien» (prosjekt C og K)
- Retten til en privat versus offentlig historie (prosjekt E og J).

Rettigheter vi har som mennesker (Menneskerettighetserklæringen) (prosjekt A, D, E og G)

Vonde kulturminner skal også innsamles og formidles, og i Finnmark har vi mange. Det er viktig for å få en større forståelse av mekanismene bak brudd på menneskerettigheter, både generelt og med tanke på denne type overgrep mot mennesker. Det er viktig å finne redskap når vonde kulturminner skal behandles. Finnmark er dominert av mindre bygder, og det er ofte på små steder lokalt forankret at stedets identitet og fortellinger også er knyttet opp mot de vonde kulturminnene. Hvordan kan man gjennom det man vet om historien identifisere seg med en fortelling som er smertefull og vanskelig? I fortellingene om trolldomsprosessene i Finnmark fokuserer prosjektet på prosessene både i et historisk perspektiv og i et samtidsperspektiv. I fylket

vårt er det også vonde kulturminner knyttet til krigshistorien, og disse har vært usynlig i nyere tid. Historie-skrivingen har vært dominert av mannlige skribenter som i stor grad har fokusert på de store historiske linjer, krigshelter og krigføringens taktikk. Som konkret eksempel på det motsatte kan nevnes sykepleieres etiske dilemmaer og oppfinnsomhet i deres pleie av både okkupasjonsmakt og sivilbefolkning. Prosjektet vil innsamle ny kunnskap om dagliglivet til grupper som i stor grad har vært usynlige i krigshistorien, blant annet psykisk syke, kvinner, barn og spebarn. Historien avdekker også for eksempel tidligere ukjente skjebner til den delen av de evakuerte som var psykisk syke og forholdet de russiske fangene hadde i de mange leirene som var i Finnmark.

Hvem har ansvar for utvikling av likeverd mellom folkegrupper, enkeltpersoner eller myndigheter? Hvilket ansvar har folkegruppene overfor hverandre? Det er ennå slik at det eksisterer mange fordommer om samiskhet og om det å være same, jfr. debatten i media om bruk av samisk språk og samiske kulturelle uttrykksformer. Mange opplever fremdeles at de blir møtt av diskriminering og mangel på forståelse. Samtidig uttrykker mange nordmenn at de føler seg tilsidesatt, og tidvis sett ned på av samer i samiske områder. Like viktig er problematisering av interne oppfattelser av sin egen identitet, tilhørighet og hierarkier; sjøsamer – reindriftsamer – bofaste samer og øvrig; kvener – finske etterkommer; - og hva med migrasjon av nyere innvandring? Hvordan har man oppfattet hverandre, og hvilke meninger har man tilskrevet hverandre? Hva kjennetegner kulturmøter som karakteriseres av gjensidighet, respekt og likeverd? Museene i Finnmark, sett på bakgrunn av regionens flerkulturelle befolkning og museenes samfunnsansvar, burde gå i spissen for å bringe frem bakgrunnen for motsetningene for å fremme forståelse og likeverd mellom folkegruppene. Like viktig er det å få frem de positive kulturmøtene og hvordan disse har utviklet seg.

«Duodji er et av satsningsområdene for innsamlingen til Deanu ja Várjjat Museasiida /Tana og Varanger Museumssida» Foto: Várjjat Sámi Musea / Varanger Samiske Museum

De evakuertes tilbakekomst til sine brente hjemsteder i Finnmark og Nord-Troms har vært betegnet som den største sivile ulydighetsaksjonen i nyere norsk historie, men dypdykk i arkivet viser at dette bildet må nyanseres. Mange steder måtte de evakuerte vise innreisebevis for å slippe inn, og det var mange som fikk avslag på siden søknader om hjemreise. Dette er et av flere eksempler på at prosjektene i Felles løft er med på å snu opp ned på allerede etablert kunnskap.

Retten til bosetting, innvandring før og nå, kjøp av eiendom og land, eiendomsrett versus bruksrett (prosjekt B, F, H og I)

Etter at retten til å bruke, ferdes i, og høste av naturen er blitt mer og mer regulert, har rett til jakt og fiske og rett til beitemark og bruk av utmarka, vært tilbakevendende diskusjonstema. Dette kan skyldes ulike rettighetsforståelser, både de som er nedfelt gjennom formelle systemer og de som over generasjoner er lokalt utformet av ulike brukergrupper. Eksempelvis slike som er knyttet til jordbruk og annen naturbruk i de samiske og kvenske områdene ved vidde og kyst. Hvordan oppfatter folk i dag at deres rettigheter ivaretas, og hvilke muligheter og begrensninger er til stede for deres bruk i fremtiden, både til videreføring av tradisjoner og som moderne borgere?

Alta Laksefiskeri Interessentskap (ALI) som organisasjon selger rettigheten til å fiske, mens det er individene som tjuvfiske. Man kan se på begrepet rettighet på to måter. Enten som den ene delen av paret rettigheter og plikter, eller som noe man har eller ikke har. Det at noen har en rettighet, vil nødvendigvis innebære at det samtidig er noen som ikke har den. Tjuvfiske kan defineres som fiske utført av noen som ikke har rett til det. Så lenge det har funnets en lakserett i Altaelva har det antagelig vært tjuvfisket, noen perioder mer aktivt enn andre. Prosjektet vil diskutere hvorvidt tjuvfiske anses å være en rett eller en urett? Er grensen mellom rett og urett flytende over tid? Hvilke betingelser må være til stede for at tjuvfiske skal anses som rett henholdsvis

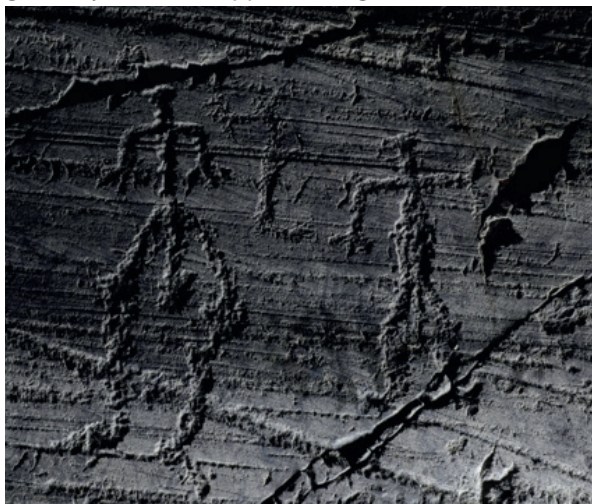
«Gårdsbildet fra Bjørklund gård i Pasvik. Eksempel på Varanger museums felles satsning, migrasjon» Foto: Arc Giraff/ Knut Åserud

urett?

Hvem fikk komme til landet, hvem fikk lov til å kjøpe land og eiendom i Norge/ Sápmi/Ruija? Hvem bygde husene og hvilken påvirkning har det hatt på utforming av byggeskikk? Lovgivning for innvandring og bosetting ga også føringer for dette og kan trekke paralleller til i dag. Varangerhuset som eksempel kan være med på å fortelle noe om migrasjonsprosesser, og også brukes til å stille viktige spørsmål rundt etnisitet, det å definere folkegrupper og kulturtrekk, eieforhold og egenidentitet. Huset kan på alle måter defineres som en «mangfoldig» gjenstand, både gjennom ulike typer bruk, ulike undertyper bygningsmessig, og gjennom geografisk/kulturell påvirkning. Det vitner om et kulturelt mangfold, med påvirkning som representerer en slags smeltedigel, hvor ulike påvirkninger også blir tilpasset lokale forhold, som klima og materialknapphet. Elementene relaterer seg direkte til migrasjon. Migrasjon i sammenheng med innvandring av mønstre. Hvor kom mønstrene fra, hvilke teknikker ble brukt og hvor fikk de redskaper fra? Hvilket materiale ble brukt og hvordan ble det eventuelt produsert? Hva er en votts livsløp, fra start til den har endt på museet?

Rett til å være del av en nasjonal og internasjonal historie (prosjekt D og E)

Det er påfallende stor uvitenhet omkring krigshendelsene og gjenreisningen i nord, selv blant fagmiljøer som burde ha kjennskap til denne delen av norgeshistorien. I store nasjonale historiske verk er denne delen av historien ofte bare så vidt nevnt eller utelatt. Det er ulike tolkninger og forståelse mellom Norge, Russland og Finland, for eksempel hvordan begrepet krigsbarn som har ulike betydninger i disse landene. Historier rundt russiske fangeleirer har vært skyggelagt og viet liten oppmerksomhet i Finnmark og også nasjonalt. Tidsvitner og materiell kultur minsker, «å glemme» og «å gå videre» har på mange måter vært avgjørende for den generasjonen som opplevde krigen i nord.

«Nattfoto av helleristninger fra Apana Gård»
Foto: Karin Tansem, VAM.

Rett til utøvelse av kultur og tradisjoner (prosjekt A, B og H)

Hvem eier en tradisjon eller et mønster? Museene i Finnmark har i flere omganger tidligere samlet inn lokale strikkemønstre som regnes som typisk samiske. Et av prosjektene er interessert i å se hvilke veier en teknikk eller et mønster kan ha fulgt. Dette er håndverk som ofte er knyttet til kvinner, og prosjektet ønsker å gi slik type håndverk en sterkere posisjon. Kunnskapsoverføring muntlig og ved daglig praksis er fortsatt viktig. Bruk av naturlandskapet, sanking av urter, fór, tang og tare, myrslått, čearedit (slå gress på isen langs vannkanter når isen legger seg), jeagildoahppun/lavsanking, liemasteapmi/laging av løype til krøtterne, meahcceládjju/utmarksslått og seterdrift. Hvilke føringer gir generasjoners kunnskap og erfaringer fra slike aktiviteter som ikke lenger er en del av dagliglivet, til folks egne rettsoppfattelser til sine lokale områder i dag og til folks identitet som tilhørende et bestemt lokalt område? Et konkret felt kunne vært flyttsamers og fastboende befolkningens møter på sommerområdene ved kysten i form av for eksempel verddeuohta/verddeforhold («vennskaps/hjelpe»-relasjoner) mellom flyttsamer og fastboende.

Tilgjengeliggjøring, «folks rett til historien» (prosjekt C og K)

Hvilken tilknytning og eierskapsfølelse har man i Finnmark til samlingene ved lokalmuseene? Føler folk i Finnmark at bergkunsten i Alta tilhører deres egen historie, gjør de krav på den, og hvordan spiller etnisk tilhørighet inn på grupperes eierskapsfølelse til bergkunsten og forhistorien som den representerer? Prosjektene vil tilgjengeliggjøre museumssamlinger for lokalbefolkningen slik at de kan nyttiggjøre seg av sin egen kulturarv, både i arbeidet med sin egen identitet/til egen forlystelse, for videreføring til senere generasjoner. Tilgjengeliggjøring vil også komme forskning, forvaltning, næringsliv og skoler og barnehager til nytte. Gjennom bruk av samlingene vil også bevisstheten rundt samlingene øke.

Retten til en privat versus offentlig historie (prosjekt E og J)

Fotografier har ofte stor betydning for enkeltpersoner. Hvordan kan private foto supplere eller utfordre en offentlig historie? Det er interessant hvordan fotografier gis betydning som museumsobjekter og forståelse av fotografiers betydning som museumsobjekt. Vi ønsker i prosjektet å øke skoleelevers bevissthet knyttet til historiske fotografier, bidra til økt refleksjon knyttet til materiell og immateriell kulturarv som felles hukommelse og kilde til innsikt, identitet og opplevelse. Etniske problemstillinger knyttet til hva som skjer med private foto når de blir museets eiendom. Hvem eier historien om meg? Må museet eie originalfoto? Hvorfor/hvorfor ikke? I mange tilfeller er det Forsvaret som eier militæranleggene etter andre verdenskrig, men det er ikke alltid at eierforholdet er like avklart, og i dette tilfellet er det snakk om krigsrester og ikke anlegg. Prosjektet vil stille spørsmål som; Har vi rettigheter til å fortelle de døde historie? Er det en privat eller en offentlig historie? Hvem eier historien om meg som lever i 2014 eller som levde under andre verdenskrig i en russisk fangeleir? Kan vi ubegrenset bruke materiale uten å spørre de pårørende om lov, og hvem har retten til restene etter den russiske fangeleiren og andre spor fra tyskernes installasjoner?

4 ORGANISERING OG SAMARBEID

Felles løft er primært et prosjekt for museene i Finnmark. Delprosjektene gjennomføres ved de ulike museene og med eventuelle samarbeidspartnere. Det vil imidlertid trekkes vekslers på etablert kontakt med relevante forskningsmiljøer i Norge og utlandet. Det er en styrke for prosjektet at alle delprosjektene må forholde seg til felles berøringspunkt, rettigheter. Vi har etablert to nettverk for museene i Finnmark, Forskningsnettverket og Nettverk i bygningsvern. Nettverkene vil bidra til å styrke kunnskapsutviklingen i det enkelte museum og felleskompetansen museene imellom. Nettverkene vil fungere som ressurser og styrke for delprosjektene i Felles løft. Som ledd i vektleggingen av formidling, ønsker vi at de kommende årenes arbeid med de ulike rettighetsprosjektene skal resultere i en felles nettutstilling. «Selve samfunnsrollen eller samfunnsoppdraget for museene ligger i å utvikle og formidle kunnskap om menneskers forståelse av og samhandling med sine omgivelser» (St.meld. 49 (2008-2009):145). På denne måten blir vår kunnskap om Finnmarks historie videreført tilbake til befolkningen i Finnmark, og bidrar også til at vår historie blir en del av den nasjonale historien. En nettutstilling gir rom for oppdatering og fornyelse, den er dynamisk, og alle museene skal kunne bidra inn med sine prosjekt knytte til begrepet rettigheter i Finnmark. Med dette styrker vi vårt samarbeid og vi formidler ny kunnskap. Flere vil da dra nytte av prosjektet og øke museenes attraktivitet som møteplasser for lokalsamfunnene.

DEL 2

**Presentasjon av museene
og prosjektene**

5 RIDDODUOTTARMUSEAT

RiddoDuottarMuseat (RDM) er en driftsstiftelse for følgende konsoliderte museer pr. 2103; De Samiske Samlinger i Karasjok, Kautokeino bygdetun, Porsanger Museum og Kokelv sjøsamiske museum. Kulturmateriale ved RiddoDuottarMuseat gjenspeiler ulike sider ved samisk kultur, historie, samtid og kunst, samt den trekkulturelle kulturhistorien i Finnmark og Sápmi. RDM formidler samisk innlandskultur, reindrift, sjøsamisk kultur og møtet mellom samisk, kvensk og norsk kultur gjennom gjenstander, foto og immaterielle kulturminner. I tillegg forvalter RDM en stor samisk samtidskunstsamling. Hver museumsenhet i RDM har sine egne oppgaver og sine prioriteringer innenfor bestemte felt. RDM har delt virksomheten i 3 fagenheter:

FAGENHET FOR KULTUR, HISTORIE OG SAMTID

Det meste av virksomheten i hele RDM sorterer under denne fagenheten, da alle museene har kulturhistoriske samlinger. Den krigshistoriske samlingen i Porsanger Museum hører også hit. Samisk kulturhistorie skal formidles gjennom gjenstandssamlingen, foto, tekster og immaterielle kulturminner. Som grunnlag for formidlingen skal innsamlet material bevares, men også være fundament for granskning og forskning. Samlingene representerer de fleste samiske grupperinger i Norge og til dels hele Sápmi. Målet er blant annet å styrke og utføre grunnleggende og utfyllende dokumentasjonsarbeid i forhold til eksisterende materiale (immateriell kunnskap); samle inn samisk tradisjonsmateriale og arbeide med samtidsdokumentasjon for derved å styrke dokumentasjon og forskning på samisk kulturminnevern og tradisjonskunnskap. Deler av dett må basere seg på dialog og samarbeid med berørte kommuner, institusjoner og organisasjoner innenfor gjeldende fagområder (planarbeid).

FAGENHET FOR KUNST

Fagenheten har ansvar for forvaltning av kunstsamlingen som hovedsakelig består av samisk samtidskunst, både billedkunst og duodji, men også kunst fra andre urfolk og interessante referanseverk. Samlingen er av høy kvalitet og den representerer en variasjon, rikdom og kontinuitet i den samiske samtidskunsten som gjør den helt unik.

FAGENHET FOR BEVARING OG KONSERVERING

Fagenheten inngår i hele det museale virksomheten ved RDM. Målet er at man etter hvert kan utvikle metoder som tradisjonell samisk praksis/teknologi i gjenstands-bevaringen. Det vil forutsette at man deltar og utvikler nettverk og samarbeid med tilsvarende fagenheter nasjonalt og på tvers av landegrenser. Bygningsvern er et viktig, omfattende og utfordrende felt, og sorterer under denne fagenheten. Pr i dag er RDMs objektkonservatorstilling vakant.

RDMs enkelte museumsenheter er følgende:

5.1 RDM-SAMIID VUORKA-DÁVVIRAT / DE SAMISKE SAMLINGER (SVD/DSS), KARASJOK

Dette var det første samiske museet i Norge (1972) og innenfor de samiske bosetningsområdene forøvrig. Hensikten med å etablere et eget samisk museum var å styrke statusen til samisk kultur og den samiske befolkningens status som en folkegruppe. På grunnlag av det skulle samlingene gjenspeile materiale fra ulike samiske områder geografisk og tematisk. SVD er den største enheten i RDM, og samlingene relaterer seg i hovedsak til primærnæringer, duodji, transport, hushold og klær. Innsamling av samtidsmateriale er et prioritert område. Prosjekter pr tiden:

- 1) Mangfold og kultur i Sápmi. Dette er en samtidsdokumentasjon av atten samiske personer og deres miljøer i Norge, Sverige, Finland og Russland. Prosjektet viser mangfoldet i samisk kultur, samiske menneskers selvidentifikasjoner og egenfortellinger, samt kontrastene og livskraften som mennesker med samisk kultur og identitet står oppe i og er skapere av. Utstilling med foto, tekster og film ble ferdig i 2012 og høsten 2013 ble en bok i tre språkversjoner, utgitt.
- 2) Koordinering av Nasjonalt samisk museumsnettverk. Planlegging og igangsetting av nettverksprosjektet Primus på samisk. Prosjektet skal danne grunnlaget for en felles samisk terminologi for registrering av samisk gjenstandsmateriale på museene.
- 3) Soigosat - arrangement som har vært gjennomført på grunnlag av samisk tradisjonsmateriale om overnaturlige fenomen. Soigosat ble dannet som et alternativ til Halloween tradisjonene som etter hvert har fått fotfeste i samiske områder her nordpå. Fornyelse og utvikling av konseptet. Arrangementene har vært gjennomført som samarbeidsprosjekt mellom Karasjok kulturskole og RDM-SVD, og er beregnet for barn og unge.

5.2 RDM-PORSANGER MUSEUM, SKOGANVARRE

Museet skulle bygge på økomuseumsmodellen og drive sin virksomhet i hele kommunen. Museet har ansvar for å ivareta og formidle samisk, norsk og kvensk kultur i Porsanger og gjenstandssamlingen relaterer seg til næringsområder som fiske og jordbruk, men også husholdning og hverdagsliv, samt krigshistorie.

Prosjekter pr tiden:

- 1) Stabburnes natur- og kultursti 2013. Bakgrunn: Stien er laget av Stabburnes Naturhus og Museum i samarbeid med Sjøsamisk kompetansesenter og RidduDuottarMuseat-Porsanger Museum. Mål: Merket sti med kultur- og naturhistorisk informasjon fra Porsanger. Stien er merket med røde stolper og har informasjonsposter med norsk-, samisk- og engelsk tekst. I forbindelse med prosjektet har RDM-PM samlet inn fotografier og arkivmateriale fra området.
- 2) Goarahat og Sandvikhalvøya- Utvalgte kulturlandskap 2012-2014 - utpekt som Finnmarks representant i en nasjonal samling av utvalgte kulturlandskap i jordbruket. Siden den tid har det vært jobbet aktivt med en prosess med blant annet stor innflytelse fra lokalbefolkningen og lokale kultur og formidlings-institusjoner for kartlegging av og best mulig ivaretagelse av verdiene i området gjennom bruk og skjøtsel. Eksempler på tiltak som gjennomføres i 2013: kulturminnedag, åpne opp skog/kratt i beiteområdet, kulturminneregistreringer, kartlegging av lokale stier med lokal info, infomerking av sti fra skolen til Lille Jekkir, rydding av Gardemelli, utarbeiding av forvaltningsplan. I forbindelse med prosjektet skal RDM-PM samle inn mer informasjon, foto og gjenstander fra området.
- 3) Oppgradering av krigshistorisk sti (Fotefar mot Nord) på Lasarettmoen i Porsanger 2014. Bakgrunn: Et kulturminne fra hver kommune gir til sammen et bredt bilde av landsdelens folk, natur og virksomhet gjennom ti tusen år. I forbindelse med prosjektet skal RDM-PM dokumentere og samle inn mer informasjon, foto og gjenstander fra tidsperioden.
- 4) Restaurering av fjøs fra 1770 i Repokoski i Porsanger 2014. Bakgrunn: I Repokoski, på østsiden av Lakselva i Porsanger, står et fjøs som skal være satt opp på 1700-tallet, fra tiden da de første bosetterne slo seg ned i dalen for å drive gårdsdrift. Kanskje det ble først brukt som sæterfjøs? Fjøset som står ved den gamle hesteveien til Karasjok, Hevostie. Mål: Restaurering av fjøset bygd 1772. Eksakt tidsdatering avklares ved restaureringen. Det er stor interesse lokalt for å bevare fjøset og formidle dens historie. Etter restaureringen kan fjøset brukes i formidlingen av historie i Porsanger fra 1700-tallet. I forbindelse med prosjektet skal RDM-PM dokumentere/samle inn mer informasjon, foto og gjenstander fra tidsperioden.

PLANLAGTE PROSJEKT

Det er planlagt et fellesprosjekt med RDM-PM, Sjøsamisk kompetansesenter, Porsanger historielag, Porsanger kommune, Finnmark fylkeskommune og Sametinget. Mål er kartlegging av krigsminner og nyere kulturminner og kulturmiljøer i jordbrukets kulturlandskap.

Tiltak:

- Identifisering og lokalisering av sjøsamiske bygninger og bygningsmiljøer
- Gårdsmiljøer i jordbruk
- Jord- og naturbruksmiljøer
- Eksempel av bygningstyper: boliggamme, fjøsgamme, laksegamme, utmarksgamme, bolighus, stuehus, hestestall, fjøs, sauefjøs, høy sjå, ved sjå, melkekjøle, naust, stabbur, bu, sjøbu, saueskjul, bur, kjeller, båt sjå, kai, sti, vei, gjære, slåtteplass osv.
- Krigsminner, evakuering, overvintring/ huleboer
- Gjenreisning: Boligbrakker, bygninger laget av flyplassplanker
- Fortellinger: jordbruk, naturbruk, krig, evakuering, gjenreisning

5.3 RDM - KOKELV SJØSAMISKE MUSEUM

Nillagården, hvor utstillingen er, er en genuin og godt bevart sjøsamisk gjenreisningsgård med bolighus, stabbur og fjøs, samt naust i fjæra oppført på 1950-tallet. På gården oppbevares det meste av gjenstandssamlingen som omfatter redskaper fra fiske, fangst og jordbruk, båter, bøker, klær og husgeråd, samt utstoppede fugler og dyr fra den lokale fauna. Prosjekter pr tiden:

- 1) Restaurering av fjøsbygning i Nillagården. Bakgrunn og mål: Bygningene på Nillagården fungerer i dag i visningssammenheng for besøkende, som stemningsskapende ramme rundt museets utstilling, og i tillegg som lagringsplass for museets øvrige gjenstandssamling. Fjøsbygningen bærer preg av elde og værslitasje.
- 2) Potetdyrking i samarbeid med skole og barnehage. Årlig. Bakgrunn og mål: Det ble også dyrket poteter i Nillagården frem til 1970-tallet. Museet har nå tatt i bruk det gamle potetlandet på gården. Målet er å

skape aktiviteter i Nillagården ved å videreføre tradisjonskunnskapen med potetdyrking til dagens unge. Planen videre er å dyrke også andre grønnsaker.

- 3) Kurs i bygging av torvgamme i Nillagården i 2014. Bakgrunn og mål: Torvgammer har fra gammelt av vært tradisjonell bolig i sjøsamebygda Kokelv. Gammen som sto på tunet i Nillagården var, ganske tidstypisk, i bruk til utpå 1950-tallet, da den ble revet. Ved å arrangere kurs i gammebygging i bygda, lærer man å bygge tradisjonell torvgamme, og gir lokalsamfunnet tilbake kunnskapen om sjøsamisk håndverk og byggeskikk. Gammen vil komplimentere Nillagården og visualisere sjøsamisk bo- og leveforhold i eldre tid.

PLANLAGTE PROSJEKT:

Strikking for Småindustrialaget

Strikking er blitt populært igjen, også for de unge, og i den forbindelse ville det vært interessant å fått frem i lyset den organiserte strikkeaktiviteten som kvinner drev i distriktene på 1960-tallet. Kvinner i Kokelv strikket gensere, jakker, votter etc. på bestilling, og leverte til oppkjøper, som skaffet garn. Aktiviteten hadde stor betydning for folks økonomi, da strikkingen bidro til ekstra inntekter for husholdningene. Kvinnene fikk sin egen lønn. Aktiviteten/nisjen er spesiell, siden det dreier seg om en biinntekt som ikke var knyttet til bruk av lokale naturressurser, f.eks. egning av line, eller typiske kvinneaktiviteter som hushjelp, renhold, e.t.c. i lokalsamfunnet. Strikkeaktiviteten var rettet mot et marked utenfor lokalsamfunnet, og ble til dels organisert av ikke-lokale aktører. Fortsatt finnes noen gamle strikkemaskiner og strikkeoppskrifter. De gamle strikkeoppskriftene kunne bli brukt igjen, strikkeplagg i datidens moter gjenskapt av kvinnenenes døtre og barnebarn i regi av RDM-KSM. Plaggene ville deretter inngå i KSMs samlinger. Rettigheter: Rett til kvinnehistorien i lokalsamfunnet.

5.4 RDM - KAUTOKEINO BYGDETUN

Guovdageainnu Gilišillju/Kautokeino Bygdetun (GG) har vært i virksomhet siden 1979. Museets nybygg, med kontorer, utstillinger, magasin og lager, ble tatt i bruk i 1987. Museet utstilling omfatter lokal kulturhistorie innen reindrift, småbruk, fangst, fiske, transportutstyr, klær og husgeråd. Prosjekter pr tiden:

- 1) Kvinner i reindriften – vandretstilling med foto og tekster, samt film. Koordinert av SVD. I fortellingene gjenspeiles Kautokeino-familien Bæhr medlemmers opplevelser av og refleksjoner om det å være i og ha levd i reindriften i generasjoner, samt deres tanker om og forventninger til fremtiden.
Bakgrunn og mål:
 - Å synliggjøre reindriftskvinnens unike kompetanse og betydning i storfamilien
 - Å synliggjøre hvilke valg kvinnene har måttet ta på grunn av samfunnets endringer, og avveiningene som deres valg er bygget på
 - Å bidra til allmenheten med verdifull informasjon om naturetikk og livsfilosofi, slik at dette ikke går tapt, men derimot være til inspirasjon og kunnskapskilde for fremtidige generasjoner
- 2) *Govva muitala – Bildet forteller*; digitalisering av billedmateriale på museet. I prosjektet er det utarbeidet terminologilister for nordsamiske ord og begreper som kan danne et grunnlag for å få til enhetlige nordsamiske terminologilister med ord og begreper til bruk for registrering og søk av både gjenstander og bilder i databasen Primus.

5.5 PLANER, MÅL OG PROSJEKTER

RiddoDuottarMuseat tar utgangspunkt i sitt Museumsplan 2009-2012. Denne planen skal oppgraderes i løpet av 2014 og ajourføres i forhold til RDMs dagens virksomhet. RDM har ennå ikke utarbeidet et egen plan for forskning og kunnskapsutvikling, som etter hvert skal være del av RDM museumsplan (strategiplan). Det er også i regi av Nasjonal Samisk Museumsnettverk, som RDM koordinerer, utarbeidet retningslinjer for samlingsforvaltning i 2012. Der fremkommer det hvordan museene i fellesskap kan utvikle best mulig ivaretagelse av det samiske materialet, både for bevaring av og formidling om samisk kulturarv i fremtiden. Dette dokumentet gir grunnlag og føringer for utarbeidelse av samlingsplaner for de enkelte museene, og bidra til styrking av formidling og kunnskapsutvikling om den samiske kulturarven.

I RDMs museumsplan 2009-2012 fremkommer RDMs visjoner slik:

(...) synliggjøre og formidle samisk kulturarv til fremtidige generasjoner. RDM skal på en kvalitativt god måte bevare, forske på og formidle samiske verdier, etikk, tradisjoner, kunnskap, historie, kultur og kunst i nær dialog med det samiske samfunn. RDM skal vise dyp respekt for den samiske materielle og åndelige kulturarv og skal ha ansvar for å bevare og videreutvikle samisk språk som kunnskapskilde og formidlingsspråk i sitt arbeid. RDM skal gi allmenheten mulighet til å glede seg over og verdsette mangfoldet i samisk kultur og i samiske uttrykksformer.

I planen er RDMs overordnede mål blant annet følgende:

- produsere kunnskap, formidle, informere og synliggjøre samisk historie, verdier, tradisjoner og kultur, herunder duodji og kunst både materielt og immaterielt.
- synliggjøre samisk tradisjonell kunnskap og grunnverdier gjennom samlingene, dokumentasjon og forskning, herunder innsamling og dokumentasjon av samisk tradisjonell kunnskap og innlemmelse av det i virksomheten.
- arbeide med samtidsdokumentasjon.
- samle inn og dokumentere samisk kulturhistorie i Vest-Finnmark og Nord-Troms, og materiale knyttet til samhandling mellom ulike samiske grupper.
- bevare og utvikle museumsfaglig nordsamisk terminologi og nomenklatur.
- Tilrettelegge kildemateriale som basis for kunnskap, forskning og formidling.

Deler av nevnte mål er aktivt med på å bidra til at samisk identitet, språk og kulturtradisjoner vernes, synliggjøres og utvikles. Spesielt i Porsanger-området gjelder også deler av dette for den kvenske befolkningen og deres kultur og språk. Samiske museer og museer med samiske samlinger, har en del utfordringer som er spesifikke for dem. Samisk språk er en viktig kulturbærer. Det samiske gjenstandsmaterialet har hatt sin funksjon og er blitt produsert i samiskspråklige sammenhenger før disse ble innlemmet i de museale samlingene. Likevel blir disse ved de fleste museer registrert og dokumentert ved hjelp av norsk språk, satt i ny språklig sammenheng og dermed en annen kulturell kontekst enn det materialet opprinnelig har fungert innenfor. Det er beklagelig, og ikke ønskelig at terminologi, og dermed kulturkunnskap knyttet til samisk materiale, i liten grad blir ivarettatt når samisk materiale innlemmes i museenes samlinger.

FORMIDLING

RDMs mål med formidlingen er å bidra til styrking av samisk identitet og skape økt interesse for og kunnskap om mangfoldet i samisk kultur, historie og kunst. Dertil skape forståelse og likeverdighet mellom samer og andre folkegrupper.

SAMARBEID OG NETTVERK

RDM er koordinator for Nasjonal Samisk Museumsnettverk som skal bidra til å styrke og koordinere det faglige arbeidet ved museene som har samisk historie og tradisjonskunnskap som sitt arbeidsfelt. Samtidig er RDM også åpen for samarbeidprosjekter med andre instanser om museale temaer. Målet er å sikre faglig sammenheng og god ressursutnyttelse, som f.eks. finnmarksmuseenes prosjekt *Felles Løft*.

5.6 PROSJEKTER I «FELLES LØFT FOR FINNMARKSHISTORIEN» – RIDDODUOTTARMUSEAT

RDM har valgt følgende prosjekter til Felles Løft prosjektet som til en viss grad er vinklet inn på det valgte hovedbegrepet rettigheter. RDM har ennå ikke bestemt hvilken enhet i RDM får ansvaret for prosjektene, men de vil uansett gjennomføres i samarbeid med alle RDMs enheter etter faglige behov.

KULTURMØTER

Det er ennå slik at det eksisterer mange fordommer om samiskhet og om det å være same, jfr. debatten i media om bruk av samisk språk og samiske kulturelle uttrykksformer. Mange samer opplever fremdeles at de blir møtt av diskriminering og mangel på forståelse. Samtidig uttrykker mange nordmenn at de føler seg tilsidesatt, og tidvis sett ned på av samer i samiske områder.

Like viktig er problematisering av interne oppfattelser av sin egen identitet, tilhørighet og hierarkier; sjøsamer – reindriftssamer – bofaste samer og øvrig; kvæner – finske etterkommer; - og hva med nyere innvandrere / immigranter? Er det noen distinktive forskjeller mellom folk som bor i fjordene, ut med kysten, i skogene og i elvedalene?

Museene i Finnmark, sett på bakgrunn av regionens flerkulturelle befolkning, burde gå i spissen for bringe frem bakgrunnen for motsetningene for å fremme forståelse og likeverdighet mellom folkegruppene. Like viktig er det å få frem de positive kulturmøtene og hvordan disse har utviklet seg. Det ville vært nyttig å få til et prosjekt som avdekker folks møter med hverandre som tilhørende ulike etniske grupper, og innholdet og endringer i slike møter over tid;

- Hvordan har man oppfattet hverandre, og hvilke meninger har man tilskrevet hverandre?
- Hva slags funksjoner har slike tilskrivninger?
- Hvordan er det i dag?

- Hvordan kommuniserer man, eventuelt underkommuniserer man om hverandres kulturelle og etniske forskjeller?
- Hvordan har folk erfart at slike møter har utspilt seg?
- Hvordan utvikles og vedlikeholdes negative stereotypier og holdninger?
- Hva kjennetegner kulturmøter som blir oppfattet å inneha kvaliteter som gjensidighet, respekt og likeverdighet?
- Hvilken betydning har synliggjøringen av samers situasjon i det offentlige rommet hatt for utvikling av forståelse mellom folkegruppene?
- Hvem har ansvaret for utvikling av likeverd mellom folkegrupper? Enkelt personer, myndigheter, hvilket ansvar har folkegruppene overfor hverandre?

Et konkret felt kunne vært flyttsamers og fastboende befolkningens møter på sommerområdene ved kysten i form av f. eks verddeuohta/verddeforhold ("vennskaps/hjelpe"-relasjoner) mellom flyttsamer og fastboende. Et annet studiefelt kunne vært pensjonistforeninger i områder med samer, kvener og nordmenn. I Karasjok er det for eksempel en pensjonistforening som i hovedsak rekrutterer samiske medlemmer og en med i hovedsak norske medlemmer. Eller kanskje også læstadianske menigheter, eller andre arenaer, lag, foreninger og offentlige møteplasser, heri også felt som består av deltakere fra begge folkegrupper, og eventuelt også kvener.

VINKLING RETTIGHETER:

- Menneskerettigheter
- Religionsfrihet
- Språkrettigheter
- Tradisjoner og rettigheter

NATUR OG KULTUR

Etter at retten til å bruke-, ferdes i og høste av naturen er blitt mer og mer regulert, eksempelvis rett til jakt og fiske og rett til beitemark og bruk av utmarka, er rettigheter stadig et diskusjonstema. I forholdet mellom ulike næringsgrupper som for eksempel flyttsamer/fastboende og bruk av naturlandskapet i deres felles bruksområder, er slike temaer gjenstand for diskusjon, eller i forholdet mellom grupper som benytter samme lokale områder til rekreasjon som andre er avhengige av til sin næringsmessige virksomhet. Noen områder er også båndlagt som verneområder med klare regler for bruk av slike, gjerne på tvers av lokalsamfunnenes ønsker og behov.

I prosjektet vil det være viktig å få frem ulike rettighetsforståelser, både de som er nedfelt gjennom formelle systemer og de som over generasjoner er lokalt utformet av ulike brukergrupper. Det kan dreie seg om slike som er knyttet til jordbruk og annen naturbruk i de samiske og kvenske områdene ved vidde og kyst. Det er ønskelig å fange opp hvilke oppfatninger og praksiser de ulike brukergruppene har og hadde omkring bruk av naturen; det som omfattes av å omgjøre natur til kultur. Hvordan oppfatter folk i dag at deres rettigheter ivaretas, og hvilke muligheter og begrensninger er tilstede for deres bruk i fremtiden, både til videreføring av tradisjoner og som moderne borgere.

Rettigheter kan eksempelvis knyttes også til sløyd/duddjon, for eksempel bruk og anskaffelse av trevirke til duodji. Når, hvor, i hvilken landskapstype og på hvilken måte tok man trevirke tidligere. Hva slags trevirke/deler av trevirke ble benyttet til forskjellige formål. Andre hensyn som f.eks. månefaser som man måtte passe på, eventuelt ritualer som måtte foretas. Annen bruk av treets bestanddeler. Terminologi. Hvilke endringer har funnet sted i løpet av de siste generasjoner.

I tilknytning til overnevnte tema er det også muligheter til å fange opp andre typer bruk av naturlandskapet, slike som er i ferd med å gå i glemmeboken: Sanking av urter, fôr, tang og tare, myrslått, čearedit (slå gress på isen langs vannkanter når isen legger seg), jeagildoahppun/lavsanking, liemasteapmi/laging av løype til krøtterne, meahcceládju/utmarksslått og seterdrift. Hvilke føringer gir generasjoners kunnskap og erfaringer fra slike aktiviteter som ikke lenger er en del av dagliglivet, til folks egne rettsoppfattelser til sine lokale områder i dag og til folks identitet som tilhørende et bestemt lokalt område?

I Porsanger har RDM muligens mulighet til å binde et slikt prosjekt sammen med prosjektet «Utvalgt kulturlandskap Goarahat & Sandvik halvøya». Dertil er det muligheter å etablere samarbeid med Sjøsamisk kompetansesenter som har kartlagt kulturminner i jordbruk og naturbruk i området og som finnes på databasen www.meron.no.

VINKLING RETTIGHETER

- Rett til bosetting
- Eiendomsrett vs bruksrett
- Rett til utøvelse av kultur & tradisjoner

FORMIDLING – TILGJENGELIGGJØRING AV PROSJEKTRESULTATENE

Formidling er en viktig del av rettighetsprosjektene som RDM og de øvrige Finnmarksmuseene skal jobbe med, som f.eks. undervisningsopplegg og utstillinger. Det er vel oppnådd konsensus om at deler av prosjektene skal tilrettelegges for formidling gjennom nettutstillinger og at dette planlegges gjennomført i løpet av planperioden 2014-18.

6 DEANU JA VÁRJJAT MUSEASIIDA/TANA OG VARANGER MUSEUMSSIIDA

Deanu ja Várjjat Museasiida/Tana og Varanger Museumssiida har som formål å bidra til at samisk identitet, språk og kulturtradisjoner dokumenteres, synliggjøres og utvikles. Dette gjøres ved:

- å drive dokumentasjon, bevaring, innsamling, formidling og forskning med utgangspunkt i samisk kultur og historie
- å arbeide for å øke samlingenes tilgjengelighet for et bredt publikum
- å yte museumsfaglig bistand til andre museer og aktuelle institusjoner

Videre skal Deanu ja Várjjat Museasiida/Tana og Varanger Museumssiida vektlegge lokal og regional historie og styrke og videreutvikle hver enkelt museumsenhet innenfor følgende tematiske områder:

- Østsamisk Museum har som hovedmål å arbeide med styrking og bevisstgjøring av østsamisk/skoltesamisk kultur og identitet, samt formidling av den skoltesamiske fortiden og samtiden og også bidra til økt kontakt mellom skoltesamene i Norge, Finland og Russland.
- Várjjat Sámi Musea/Varanger Samiske Museum har som hovedmål å dokumentere, utforske og formidle den sjøsamiske kulturhistoria i Varanger. Museet vektlegger videre dokumentasjon og formidling av duodji, forhistorie og samisk samtid.
- Saviomusea/Saviomuseet har som hovedmål å forske på, dokumentere, formidle og bevare John A. Savios kunst og livshistorie. Videre vektlegges annen samisk kunst, duodji og visuelle uttrykk, samt referanseverk av urfolks kunst og kunsthåndverk.
- Deanu musea/Tana museum har som hovedmål å dokumentere samt formidle Tanadalens kultur og da særlig den elvesamiske kultur. I tillegg til den samiske kulturen, skal museet samtidig ivareta den finske og den norske kulturtradisjonen i kommunen.

TEMA OG PRIORITERINGER I PERIODEN 2014-2018**6.1 VÁRJJAT SÁMI MUSEA – VARANGER SAMISKE MUSEUM (VSM)****Håndverk – tradisjon og næring hånd i hånd**

Museet har ikke drevet aktiv innsamling, men prioritert formidling og dokumentasjon, samt deltatt i og drevet ulike prosjekter, både forsknings-, formidlings- og dokumentasjonsprosjekter. Museet har tenkt å bruke følgende som utgangspunkt for innsamling de neste fire år: behovet hos lokalbefolkninga – hva rører seg i tiden? Håndverk, særlig søm, strikking og veving har blitt populært de siste år – “alle” har begynt å strikke og sy, og det arrangeres koftekurs, frynsekurs og vevekurs. En av grunnene til økt interesse omkring håndverk, utenom den generelle tendensen i tiden, er at man ser etter grunnlag for næringsutvikling. Eksempelvis har saueneringen hatt en oppgang i Nesseby de siste år, og man ønsker å utvikle produkter av sau i næringsøyemed, både matprodukter og produkter av ull og skinn. Konkrete prioriteringer for VSM innenfor innsamling de neste fire år er:

- Duodji: kofter og tilbehør
 - o Kjøpe inn moderne kofter og tilbehør
 - o Samle kunnskap/tradisjoner om tilvirking og bruk – film, intervju, foto
 - o Samle bilder (og eventuelt kofter) fra 1960-tallet og fremover, gjerne eldre også, som viser kofter og koftebruk, for eksempel bilder av konfirmanter
 - o Skoletema og kurs ved museet som konkretiserer/kroppsliggjør kunnskapen

- Duodji og byggetradisjoner mer generelt: kunnskap om naturen og universet
 - o Dokumentere prosessen forut for gjenstanden/bygningen/klesplagget: dvs kunnskapen om naturen som ligger til grunn for innsamling av råstoff/materiale
 - o filme folk som viser hvordan/når/hvorfor/hvor man samler inn
 - o filme folk som viser hvordan gjenstander brukes – også ting som allerede finnes i magasinet (som vi har lite/ingen kunnskap om)
 - o samle inn (filme/intervjue) begreper/ord/uttrykk knyttet til gjenstandene og tilvirknings- og innsamlingsprosessen
- Arkitektur/byggeskikk: jakt, fangst og fiske
 - o Dokumentere reveskyteskjul og jaktgammer: de holder på å ramle sammen
 - o Dokumentere ulike typer fiskehjeller: de holder på å ramle sammen
 - o Dokumentere tradisjoner/byggeskikker før de blir helt borte. Kan bli et behov for denne kunnskapen i fremtiden, jfr. næringer som dukker opp igjen eller blir populære igjen. Folks ønske om at museet skal være "hukommelsen" til samfunnet.

Prosjekter som museet allerede er inne i:

- o DIGSAM – digitalisering av samisk kulturarv
- o Lage oversikt over hva vi har av materiale
- o Hva er digitalisert, hva bør digitaliseres
- o Rettigheter og etikk: bruk av foto, kulturbærerens tradisjonskunnskap, osv.

6.2 SAVIOMUSEA – SAVIOMUSEET

Bringe Savio hjem, og ut.

Etter flere års stillstand må Saviomusea/Saviomuseet på nytt markere seg lokalt, regionalt og nasjonalt, og trenger derfor å styrkes både inn og utad. Satsingsområder de neste fire årene vil derfor ha fokus på innsamling og formidling.

- Innsamling av John Savios kunst
Saviomusea/Saviomuseet har i dag 391 kunstverk av John Savio. Kunstsamlingen består av tresnitt, tegninger/skisser, akvareller, oljemalerier og en trefigur.

Museet har ikke hatt noen aktiv strategi på innsamling av kunst siden begynnelsen av 2000-tallet.

John Savios grafiske produksjon omfatter 151 (kjente) forskjellige motiver. Museets samling innbefatter 98 av disse. Dette innebærer at vi mangler mer enn 50 av de kjente motivene. Det er et mål for museet å kunne vise til en mest mulig komplett samling av Savios grafikk, både med tanke på forskning og formidling. Savio etterlot seg i tillegg et ukjent antall oljemalerier, de fleste av disse befinner seg i private samlinger. Det er også et mål at Saviomusea/Saviomuseet kan vise til et representativt utvalg av oljemalerier, og at disse skaffes til veie enten gjennom kjøp eller innlån. Samtidig er det viktig å få registrert maleriene, både de som er i offentlig og privat eie.

- Innsamling av immateriell kunnskap
Parallelt med kunstinnsamling vil det også være viktig å fokusere på immateriell kunnskap knyttet til Savios samtid. I 2007 gjennomførte museet et prosjekt der man med utgangspunkt i livsløpintervjuer forsøkte å belyse lokale forhold på Savios tid. En videreføring av dette prosjektet med målsetting å dokumentere tradisjonell kunnskap forbundet med samisk språk, navnetrasisjon og duodji, og knytte dette opp til Savios liv og kunst, vil være viktig å få satt i gang i den nærmeste framtid, ettersom deler av denne kunnskapen er i ferd med å gå tapt.
- Formidling
En naturlig konsekvens av innsamling vil være formidling av det innsamlede materiale. Det skal utarbeides egne formidlingsopplegg for museet rettet mot skole og barnehage. Tema for oppleggene skal være relatert til kunsthistorie /kunsthistorie og samisk kulturkunnskap. Vi vil satse både mot lokal arena og nasjonalt gjennom DKS.
Det vil også satses på formidling rettet mot befolkningen generelt ettersom forskjellige former for formidling ofte fører til ny kunnskap som igjen kan styrke innsamlingsarbeidet.

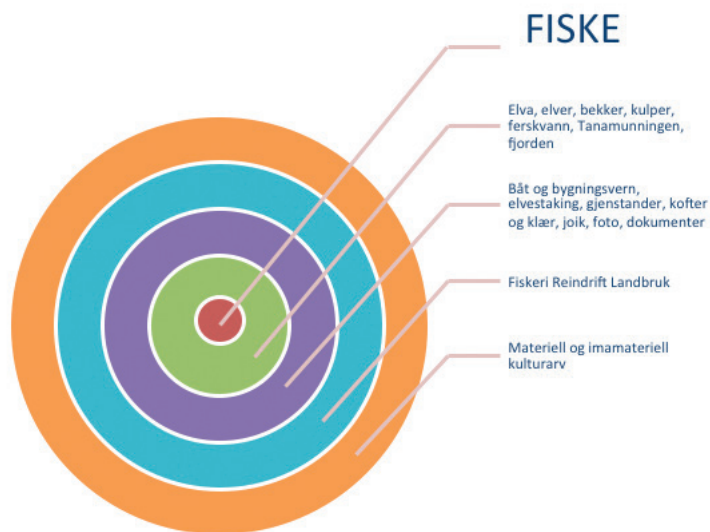
6.3 DEANU MUSEA – TANA MUSEUM

FISKE – fra overlevelse til hobby

Deanu musea/Tana museum (DEM) ligger i Polmak og består av hovedbygning fra omtrent 1790, med tilhørende utstilling, båthall, flere mindre kulturhistoriske bygg, samt et kaldmagasin. Med sin beliggenhet mot finske grensa, og som stor gjennomfarts åre har museet et stort potensiale når det gjelder besøkstall. Museet er bygd opp rundt formidling av det flerkulturelle uttrykket i hele Deanu/Tana med en spesiell vekt på det samiske. Tana museum har hittil hatt som hovedmål å registrere, dokumentere, samt formidle Tanadalens kultur og da særlig den elvesamiske kulturen med spesiell vekt på laksefiske som et grunnleggende element i denne. I tillegg til den samiske kulturen skal museet samtidig ivareta de finske og norske kulturtradisjonene i kommunen.

I et forsøk på å ivareta det flerkulturelle uttrykket, og det store mangfold som Deanu/Tana representerer, velger vi FISKE -Fra overlevelse til hobby, som arbeidstittel og tema for vår innsamling i perioden 2014–2018. Vi søker å organisere innsamlingen slik at vi skal få fram verdien og kunnskapen i alt som har med fiske å gjøre. Her er det snakk om den viktige Tanaelva, men også fjorden, munningen, alle våre små elver, bekker, kulper og ferskvann. Slik ønsker vi å få fram historien, fortellingen, tradisjonen, kulturen, språket og redskapene som er benyttet. I tillegg ønsker vi å se på klesdrakter i elvedalen.

Figuren under skal synliggjøre nivåene i vårt innsamlingsarbeid, og viser hvordan og på hvilke nivå innsamling rundt «Fiske» i videste forstand skal foregå. Stikkord her er båt- og bygningsvern, staking med elvebåt, joik, myk- og hard duodji, og klesdrakt knyttet til fiske. Selv om vi har valgt FISKE som hovedtema, utelukker det ikke reindrift og landbruk. Det er lagt inn under et eget nivå for å synliggjøre kombinasjonsdriften som har vært sentral i Deanu/Tana.

6.4 ØSTSAMISK MUSEUM I NEIDEN

har som hovedmål å arbeide med styrking og bevisstgjøring av østsamisk/skoltesamisk kultur og identitet, samt formidling av den skoltesamiske fortiden og samtiden og også bidra til økt kontakt mellom skoltesamene i Norge, Finland og Russland.

Museet er i oppbyggingsfasen og har i skrivende stund ikke ordinær drift. Derfor er hovedmålet for museet også det som er hovedmål for innsamlingen de neste fire år.

6.5 PROSJEKTER I FELLES LØFT FOR FINNMARKSHISTORIEN - DEANU JA VÁRJJAT MUSEASIIDA

DIGSAM – VÁRJJAT SÁMI MUSEA (VSM)

(Digitalisering av samisk kulturarv, prosjektleder NIKU)

Várjjat Sámi Musea (VSM) ønsker å bruke DIGSAM som utgangspunkt for å skaffe oversikt over lokal kulturarv/materiale som finnes både på VSM og i lokalsamfunnet, og utført av andre (forskning, dokumentasjon av universiteter, forskere, med flere). Det finnes en god del innsamlet materiale, på ulike medier, men som vi mangler oversikt over. Vi ønsker å tilgjengeliggjøre materialet for lokalbefolkningen digitalt, slik at de kan nyttiggjøre seg sin egen kulturarv både i arbeidet med sin egen identitet/til egen forlystelse, for videreføring til senere generasjoner, og til bruk i eget næringsøyemed/næringsutvikling, som for eksempel reiseliv, turguiding, håndverk, matproduksjon, med mer, og ikke minst til bruk av skolen og barnehagen. En slik sammenstilling og digitalisering vil også kunne brukes av forskere som forsker på den samiske kulturarven i Varanger. Vi ønsker å samle det eksisterende materialet på en digital plattform/portal, og ser for oss vår egen hjemmeside som høvelig for det formål.

Metode

- Arkivgjennomgang
- Digitalisering av eksisterende materiale: skanning av dokumenter, digitalisering av analoge lydfiler, osv.
- Produksjon av digitale fremstillinger: app'er, filmsnutter, digitalguider, og lignende

VSM har spesialisert seg på formidling, det er der vi har hatt hovedfokus siden starten i 1995 (1983). Nå ønsker vi å utvide repertoaret – ta det hakket videre – gjennom økt bruk av digitale medier/hjelpemidler. Vi har allerede utviklet en digitalguide for kulturminneområdet Ceavccageadže-Mortensnes, tilpasset ipad/tablet, og vil ferdigstille en nedlastbar app for denne før jul 2013.

Vi ser for oss lignende guider og/eller app'er som kan brukes i lignende og andre sammenhenger: guider med info om populære turstier, det kan være kart over selve vandringsruta, info om stedsnavn, historiske hendelser, planter og plantenavn i området, kulturhistorisk info som utmarksslåtter, fiskekulper, osv. Den kan være filmsnutter som viser håndverksteknikker, teknikker for redskapstilvirking i steinalderen (knyttet til vårt skoletema om steinalder), forklaring på bruk av tradisjonelle fiskeredskaper (som har gått ut av vanlig bruk), osv. Tidshorisont: 2013-2016.

7 MUSEENE FOR KYSTKULTUR OG GJENREISING I FINNMARK IKS OG GJENREISNING IKS

Selskapet «Museene for kystkultur og gjenreising i Finnmark IKS» eies av kommunene Hammerfest, Nordkapp, Måsøy, Berlevåg og Gamvik. Hovedkontoret er i Honningsvåg.

SELKAPSAVTALEN

I utdrag fra selskapsavtalen for Museene for kystkultur og gjenreising (verifisert 24.05.05 - gjeldende) §4 defineres selskapets formål og ansvarsområde slik:

Selskapets formål er å koordinere formidling, forskning og dokumentasjon av kystkultur og gjenreisningshistorie. Museene for kystkultur og gjenreising i Finnmark IKS skal arbeide for å tjene samfunnet og dets utvikling og være tilgjengelig for alle. Museene skal samle inn, forske i, formidle og stille ut materielle vitnesbyrd om mennesket og dets omgivelser i studie- og utdanningsøyemed og følge ICOM's museumsetiske regelverk. Museene skal gjøre allmennheten kjent med sitt materiale og sine resultater

Museenes viktigste ansvarsområde er:

- Kystkultur i Finnmark, med særlig vekt på fiskerihistorie
- Evakuerings- og gjenreisningshistorien til Finnmark og Nord-Troms
- Samtidsdokumentasjon i fylket, med særlig vekt på store samfunnsmessige endringer.
- Museene har en spesiell plikt til å ivareta det flerkulturelle Finnmark.

Som konsolidert enhet skal selskapet arbeide for at museene får et godt faglig og vitenskapelig fundament, gode bevaringsforhold for samlingene og en tilrettelegging som sikrer et bredt publikum tilgang til dem. Museene skal også yte faglig bistand til hverandre. Selskapet skal også bidra til og delta i felles museumsfunksjoner på fylkesnivå, samt delta i utviklingen av nasjonale og internasjonale museumsnettverk. Museenes samlinger og eiendommer eies av det enkelte museum/kommune, og representantskapet fører kontroll med museenes samlinger og påser at de blir registrert og oppbevart etter museal standard.

Museene for kystkultur og gjenreising ivaretar kultur- og naturarven i samsvar med ICOMs museumsetiske regelverk: Museer har plikt til å anskaffe, bevare, utvikle samlinger som bidrar til å sikre samfunnets naturarv, kulturarv, vitenskapelige arv. I denne oppgaven ligger en forvaltning som inkluderer aktsomhetsplikt, langsiktig vern, dokumentasjon, tilgjengelighet og avhending under ansvar.

GJENREISNINGSMUSEET FOR FINNMARK OG NORD-TROMS

Gjenreisningsmuseet for Finnmark og Nord-Troms er lokalisert i Hammerfest. Utstillingen viser hvordan krigshandlingene i perioden 1940-1945 utspant seg i Finnmark og Nord-Troms samt flyktningetilværelsen, og gjenreisningen av landsdelen. Man kan også se hvordan hulene, brakkene og gjenreisningshusene så ut. Museet skal skape forståelse for at tvangsevakuering, brenning og gjenreisning var en av de mest skjellsettende perioder i norsk historie. Gjenreisningsmuseets formidler også en universell historie om menneskers vilje til å skape en hverdag under krig og gjenreisning.

MÅSØY MUSEUM

Måsøy Museum ligger i kommunesenteret Havøysund i Måsøy kommune. Museet er etablert i en bygning som opprinnelig ble bygd som prestebolig. Gjenstandssamlingen består hovedsakelig av redskaper og tekniske hjelpemidler som fiskerne har benyttet gjennom 1900-tallet. Dessuten finnes flere andre faste utstillinger som kjøkken, stue, skolestue og egnebu.

NORDKAPPMUSEET

Nordkappmuseet ligger i kommunesenteret Honningsvåg i Nordkapp kommune. Museet presenterer kysthistorie gjennom flere årtusen med fokus på endringene i kystsamfunnene og kystkulturen langs Finnmarkskysten samt utviklingen av turismen til Nordkapp og Finnmark. Museet har i tillegg et fredet slippanlegg fra 1950 som er under restaurering og et provisorisk E-kraftverk fra 1951 med generator fra det tyske slagskipet Tirpitz.

GAMVIK MUSEUM

Gamvik Museum ligger i fiskeværret Gamvik i Gamvik kommune. Museet er etablert i det gamle fiskebruket Brodtkorbbruket. En veldig viktig del av museets utstillinger er derfor selvsagt museumsbyggets tidligere funksjon og historie. Det finnes også lokal informasjon om kulturminner fra eldre steinalder til nyere tid,

sjøsamisk kultur, hvalfangst og Mehamn-opprøret, pomortiden, krigs og gjenreisningstid. I tillegg er det en naturutstilling som viser frem dyre- og fuglelivet i Slettnes naturreservat.

BERLEVÅG HAVNEMUSEUM

Berlevåg Havnemuseum ligger i kommunesenteret Berlevåg i Berlevåg kommune. Museets hovedbygning er en restaurert lagerbygning tidligere eid av Statens Havnevesen som bygde moloene i Berlevåg. Her får du et solid innblikk i de ulike fasene av den omfattende havneutbyggingen på stedet som har foregått i nesten 100 år. Museet har også spennende dokumentasjon innenfor temaene sjøfart, fiskeri, den andre verdenskrig og gjenreisningen.

7.1 FORSKNINGSBASERT INNSAMLING OG FORMIDLING - FELLES LØFT FOR FINNMARKSHISTORIEN

Museene for kystkultur og gjenreisning (MKGf) har hovedfokus på to hovedområder. For det første har Måsøy Museum, Nordkappmuseet, Gamvik Museum og Berlevåg Havnemuseum et særlig ansvar for historien til de fiskeriavhengige samfunn i Finnmark. For det andre har Gjenreisningsmuseet for Finnmark og Nord-Troms et spesielt fokus på ødeleggelsene som 2. verdenskrig medførte for Finnmark og Nord-Troms og den påfølgende gjenreisningen.

FISKERI

I det følgende vil vi kort beskrive fiskerifeltet, og antyde hvordan vi vil jobbe med forskningsbasert innsamling og formidling de kommende år: Hovedårsaken til at forløperne til dagens fiskevær vokste fram i middelalderen var nærhet til rike fiskefelt, samt en voksende befolkning i Europa som trengte proteiner. Tørrfisken ble på grunn av næringsverdi og holdbarhet en ettertraktet vare, og forble Norges fremste eksportartikkel i århundrer. Noen av de tidlige fiskeværene i Finnmark er fortsatt befolket, mens andre er forlatte. Fiskens vandringmønster kunne endres så det ble svart hav på tidligere gode felt. Storm kunne legge bygder øde. Teknologit utvikling medførte at tidligere storvær ble avfolket, mens steder med bedre havneforhold vokste og ble viktige sentra.

Kampen om ressursene og retten til å høste av verdier fra havet har preget organisering, lovgiving og folkelig mobilisering i hundrevis av år. Fra en tid med fritt fiske og handelsprivilegier til nyere tid med behov for regulering av retten til å drive fiske og fangst. Hvalfangsten på finnmarkskysten førte mot slutten av 1800-tallet til så stor motstand blant kystbefolkninga at fangsten ble forbudt ved lov i 1904.

Tidlig på 1900-tallet inntraff en historisk endring da motoren endelig fortrenget seil, årer og muskler som kraftkilde på hav og på land. Utvikling av redskaper i syntetiske fibre, leteinstrumenter som lokaliserte fisken og maskiner som både fikk fangsten på land og behandlet den, var andre nyvinninger. Større mer mobile fartøy og økt interesse for Barentshavet fra den internasjonale trålerflåten førte til hardt press på ressursene og en ny form for konkurranse om fiskefeltene mellom kystbefolkninga og trålerne. Det ble nødvendig å forsvare nasjonale interesser med fiskerigrænse og regulering av havfiskeflåtens virksomhet.

Brenningen av Finnmark og den følgende gjenreisningen av fiskeindustrien akselererte overgangen fra det tradisjonelle til det moderne. Fangstmengdene økte, mens behovet for menneskelig arbeidskraft på hav og land sank. Avfolkningen av mange bygder begynte for alvor. Midt på 1900-tallet var fiskeriene dessuten blitt så effektive at man innså at Barentshavet ikke var utømmelig. Ulike kvote- og begrensingsregimer vokste fram både nasjonalt og internasjonalt i en dragkamp mellom myndigheter, statlig og privat kapital og organisasjoner som representerte ulike ledd og grupper i næringa. Stridsspørsmålene handlet om hvordan fiskebestandene burde forvaltes, men også om hvem som hadde rett til å høste av rikdommene i havet, og på hvilken måte det burde gjøres. De siste årene er debatten aktualisert ved flere høve: Dokumentet NOU Retten til fiske i havet utenfor Finnmark (NOU 2008:5) behandlet temaet grundig i historisk perspektiv, og har fått en praktisk konsekvens ved innføringen av såkalte fjordlinjer som fartøy over 15 meter må holde seg utenfor. Debatten om privatisering av fiskerettigheter og heftelser ved trålkvoter som opprinnelig ble tildelt for å sikre råstoff til fiskeindustrien i Finnmark er stadig aktuell og pågående.

Det kan hevdes at fiskeripolitikk og -forvaltning er blant de mest komplekse sektorer i norsk økonomi og samfunnsliv. Det handler om næring og internasjonale konjunkturer, men det handler også om miljø, 1000-årige tradisjoner og om muligheten for bosetting langs Finnmarkskysten – også etter en eventuell oljeepoke. MKGF har som ett av sine mål å formidle dette komplekse temaet i historisk og samtidig perspektiv. For å få det til trenger vi blant annet mer kunnskap og oppdaterte utstillinger. Innsamling og utstilling av

fiskeredsaker med forklaring av virkemåte kan være en håndfast innfallsvinkel til fortelling om historiske endringer (Enkelte redskaper – som trål – vil av plasshensyn måtte vises ved modeller). Det satses også på mer systematisk innsamling av foto og fortellinger som beskriver arbeidsprosesser og utviklingstrekk i fiskerisamfunn på kysten av Finnmark.

KRIG OG GJENREISNING

Museet ønsker å fortsette å intervjuere tidsvitner fra 2. verdenskrig og gjenreisningsperioden fra innlandet og kysten over hele Finnmark og Nord-Troms. Gjenreisningsmuseet har arkivert mer enn 300 intervju med folk som opplevde krigen og tvangsevakueringa. Målet er å samle minst 40 nye intervjuer de neste fire årene. Vi har derved valgt å posisjonere oss i den aktuelle debatten om bruk av tidsvitner. I debatten stilles det spørsmål om hvorvidt tidsvitner er pålitelige kilder eller ikke. Vi tenker slik: Hvem kan gi bedre oss bedre forståelse for krigen enn de som har erfart den både i kropp og sinn? Så langt har vi intervjuet om lag 30 personer de siste 2 årene, men vi vil fortsette med å samle historier. Hver historie er unik, samtidig som flere og flere historier gir et stadig mer utfyllende bilde av fortiden. Beretningene gir også god innsikt i hvordan det er å leve med minnene i mange tiår etter at hendelsene inntraff. Vi samler også intervjuer med tanke på fremtidige generasjoner da en del vitner fortsatt lever.

Intervjumaterialet plikter til god oppbevaring, katalogisering og tilgjengeliggjøring. Her står vi ovenfor nye utfordringer som vi søker gode løsninger på. Vi har derfor blant annet takket ja til å delta i Digi Forsk for å utvikle nye måter for katalogisering.

Fortsette aktivt å oppsøke relevante arkiv, f.eks. Riksarkivet, Statsarkivet og de interkommunale arkivene i Troms og Finnmark. Vi ønsker også å reise på studiereise til Falstadsenteret og Narviksentret. Slike reiser er uvurderlige i forhold til å bygge et faglig kontaktnettverk. Arkivene er en uvurderlig kilde til ny kunnskap. De gir oss en unik og sammenhengende forståelse av tidsånden ettersom materialet er originalt; det finnes bare ett eksemplar av hvert dokument og det er bevart i sin opprinnelige sammenheng.

Innsamlingen som tematisk faller inn under krig og gjenreisning tilhører delprosjektet «Living the war.» Prosjektet er presentert som et av selskapets delprosjekter. Vi vil også gjøre oppmerksom på at krig, gjenreisning og fiskeri ikke er motsetninger av hverandre. Fiskebedriften Findus var en viktig del av gjenreisningen, og kystkulturen er også preget av gjenreisningstiden, f.eks. i form av hjemmelagde fiskeriredskaper i en tid med knapphet på materialer.

7.2 FELLES INNSAMLINGSMÅL FOR MUSEENE FOR KYSTKULTUR OG GJENREISNING IKS

Følgende er ønskelig for perioden 2014-2018:

- Ombygge Gjenreisningsmuseet magasin til et mer funksjonelt og brukervennlig sted for oppbevaring av gjenstander. Det er ønskelig at det nye magasinet skal kunne romme gjenstandene fra alle enhetene i selskapet, da det kun er Gjenreisningsmuseet som har disse utviklingsmulighetene. Målet er også at ombyggingen skal føre til at magasinet skal bli tilgjengelig for publikum, spesielt med tanke på masterstudenter og forskere. Det er likevel viktig å påpeke at prosjektet ikke er fullfinansiert og at det må komme flere eksterne midler til for at denne ombyggingen skal kunne gjennomføres.
- Bygge opp en ny basisutstilling i planlagt nytt bygg for Nordkappmuseet i Honningsvåg. Viktige tema for museets formidling vil være: Framveksten av fiskevær ytterst på kysten av Finnmark. Handel med tørrfisk, saltfisk og andre varer. Fiskeværenes kontakt med verden utenfor. Sesongsvingninger, gode og dårlige år, kontakten mellom kyst og innland. Gjenreisningstidas optimisme. Fiskeindustri og trålere fra mange land. Samtida – kystsamfunn i endring. Arbeidet forutsetter samarbeid mellom alle avdelingene i selskapet.
- Opprette egen stilling for arbeid med magasinering/registrering av gjenstander, arkivalia og foto. Flest mulig gjenstander, arkivalia og foto skal legges ut på Digitalt Museum. I forhold til gjenstander er vår tekstil samling mest aktuell da denne langt på vei er ferdig registrert. Denne stillingen er også tenkt som en ressurs for resten av selskapet, og andre museer i Finnmark. Vi tilfører også regelmessig private foto til museets samling f.eks. oppmuntrer vi tidsvitner til å supplere sin historie med bilder.
- En meget aktuell problemstilling for vårt selskap belyses i rapporten «Samhandling og arbeidsdeling ved dokumentasjon og innsamling i kulturhistoriske museer» belyser et sentralt problem: *...En relativt stor andel av ny innsamling skjer uavhengig av planer og at museene har lite samarbeid om innsamling. Hvis innsamlingen fortsetter i dagens tempo, vil samlingene være fordoblet i løpet av vel 30 år.*

Dette skjer samtidig som mange sliter med overfylte og dårlige magasinforhold. Både hver for seg og samlet har museer derfor en utfordring i forhold til lederskap i samlingsutviklingen. <http://kulturradet.no/documents/10157/154222/Samhandling-arbeidsdeling-kulthist-museum.pdf>

Denne plassmanglene er spesielt relevant i forhold til gjenstandsinnsamling. Man lett havne i fella «man tar det man får,» men vi har blitt langt mer bevisste og vurderer hver enkelt gjenstand med tanke på museets tema og lagringskapasitet før vi tar mot. Likevel trenger å utarbeide en helhetlig plan for hele selskapet i løpet av 2014. Vi må også være bevisste på at den brente jords taktikk brente største delen av Finnmarks materielle kulturarv og ta dette med i planarbeidet. Sist, men ikke minst, må vi lage en samlet oversikt over samlingene for at vi skal bli i bedre stand til å vurdere inntaket av enkeltgjenstander.

Vi har stor lagringskapasitet i forhold til arkivalia, men det er kanskje enda viktigere at vi er i god kommunikasjon med relevante arkiver. Det er ofte mer hensiktsmessig at disse oppbevarer arkivalier som kommer til museet i første omgang. Arkivene er spesialiserte på oppbevaring og tilgjengeliggjøring og slik kommer materialet flere brukere til gode. I mange tilfeller kan det likevel være best å oppbevare materialet i museene, da det kan være givers ønske eller mest hensiktsmessig i forhold til tilgjengelighet for ansatte og brukere.

7.3 PROSJEKTER I «FELLES LØFT FOR FINNMARK» MUSEENE FOR KYSTKULTUR OG GJENREISNING IKS

LIVING THE WAR

Gjenreisningsmuseets satsningsområde er forskningsbasert innsamling i forbindelse med prosjektet «*Living the war – Barents area during WW2 and aftermath.*»

Forskningsprosjektet er internasjonalt, flerårig og tverrfaglig med fagene historie, sosial antropologi, pedagogikk, filosofi og sykepleie. Det overordnede temaet er sivilbefolkningens liv og helse i Finnmark og Nord-Troms, Finland og Russland, samt den påfølgende gjenreisningen. Sentrale tema er barndom, matforsyning, sivilbefolkningens helse, kommunikasjon, boforhold, psykisk syke og sykepleie med mer. Vi bedriver nybrottsforskning på disse teamene. Det er i alt 11 deltakere fra Finland, Norge og Russland. Prosjektgruppa er godt etablert og har siden 2010 hatt møter og seminarer i Kemi, Kolding og Arkhangelsk, men også jevnlig i Tromsø og Hammerfest.

RETTE TIL Å VÆRE SYNLIG I HISTORIEN

1. For det første ønsker vi å synliggjøre Finnmark og Nord-Troms krigs og gjenreisningshistorie nasjonalt. Rettighetene til å være synlig i nasjonal historieskriving er viktig. Vår erfaring er at det er påfallende stor uvitenhet omkring krigshendelsene og gjenreisningen i nord, selv blant fagmiljøer som burde ha kjennskap til denne delen av norgeshistorien også. I store nasjonale historiske verk er denne delen av historien ofte bare så vidt nevnt eller utelatt.
2. For det andre ønsker vi å unngå språkbarrierer og tilgjengeliggjøre Nordkalottens krigshistorie i en komparativ framstilling. Rettighet for oss handler også om retten til å bli en del av den internasjonale historiefortellingen.
3. Vår forskning produserer også ny kunnskap om dagliglivet til grupper som i stor grad har vært tause i krigshistorien, blant annet psykisk syke, kvinner, barn og spebarn. Historieskrivningen har langt på vei har vært dominert av mannlige elite skribenter som i stor grad har fokuserte på de store historiske linjer, krigshelter og krigføringens taktikk. Som konkret eksempel på det motsatte kan nevnes sykepleieres etiske dilemmaer og oppfinnsomhet i deres pleie av både okkupasjonsmakt og sivilbefolkning. Historien avdekker også f.eks. tidligere ukjente skjebner til den delen av de evakuerte som var psykisk syke.

Myter om historien

Gjennom vår forskning får vi stadig dypere forståelse av dagliglivet under 2. verdenskrig og den påfølgende gjenreisningen. Det har blitt veldig tydelig for oss at all historieskrivning er fortolkning og at det hele tiden vil være nye fortolkninger. Som eksempel kan nevnes tilbakekomsten til de evakuerte finnmarkinger og nordlendinger til deres brente hjemsteder i Finnmark og Nord-Troms. Hjemkomsten har blitt betegnet som den største sivile ulydighetsaksjon i nyere norsk historie, men dypdykk i arkivet viser at dette bildet må nyanseres. Mange steder måtte de evakuerte vise innreisebevis for å slippe inn, og det var mange som fikk avslag på sine søknader om hjemreise. Dette er et av flere eksempler på at vårt prosjekt er med på å snu opp ned på allerede etablert kunnskap. Dette vil vi fortsette med.

Delmål

De historiske tolkninger og fakta vil i første omgang bli samlet i en engelsk nettbasert publikasjon 'Septentrio Academic Publishing' utgitt første halvdel av 2014 med referee. Gjenreisningsmuseet for Finnmark og Nord-Troms står som søkere med avdelingsleder/konservator Nina Planting Mølmann, historiker Yaroslav Bogmolov, og konservator Heidi Stenvold. Vår norske samarbeidspartner er universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet, med Ingunn Elstad, Professor, Helse- og omsorgsfag, Åshild Fause, førsteamanuensis, Helse- og omsorgsfag og Ingrid Immonen, 1. lektor, IHO, Campus Hammerfest, Det Helsevitenskapelige Fakultet. Bedømmingen vil bli gjort av Professor Christine Hallett PhD, og leder Jane Brooks, begge v/ The School of Nursing, Midwifery and Social Work, The University of Manchester.

I andre halvdel av 2014 vil det bli lagt flere artikler til. Forfatterene er Professor/historiker Mikhail Suprun, Northern Arctic Federal University, Arkhangelsk, Professor/ historiker Marianne Junila, Oulu University, Finland, 1. lektor /sykepleier, Tuula Ehrukainen-Sykkö, Kemi-Tornio University of Applied Sciences, Museumsdirektør Anna Andreeva, Northern State Medical University, Arkhangelsk, og Forsker Elizaveta Khatanzeiskaya, the Museum of wooden architecture. Disse vil også få fagfelle bedømmelse.

Planen er også å utgi populærvitenskapelige artikler i Gjenreisningsmuseets skriftserie til neste år. Vårt mål er å spre vår forskning til størst mulig del av befolkningen, og vi vet at en del av vår målgruppe nåes best med norsk. I denne utgivelsen vil vi på Gjenreisningsmuseet legge til og skrive to ekstra artikler om gjenreisningstiden og disse vil også bli fagfellebedømt. Vi planlegger også et boklanseringsseminar med artikkelforfatterne på Gjenreisningsmuseet i forbindelse med lanseringen av den populærvitenskapelige versjonen.

Langsiktige mål

De tre landene Norge, Russland og Finland spilte ulike roller internasjonalt under 2.verdenskrig, og dette ga også sivilbefolkningen forskjellige vansker, men sivilbefolkning hadde også mye til felles. Alt dette ønsker vi å belyse. Det vil også derfor bli produsert en trespråklig vandrestilling. Vi ønsker også å bli en nasjonal kunnskapsbank for krig- og gjenreisning. For eksempel, over tid er planen å opparbeide oss førstestillingskompetanse slik at vi kan ta mot og veilede mastergradsstudenter. Vi ønsker å tilrettelegge for at de kan bruke vårt arkiv og våre samlinger, samt tilby dem en arbeidsplass ved museet. På sikt er også målet å danne et nasjonalt nettverk for krig og gjenreisning. Vårt inntrykk er også at dette er av interesse for flere.

Kontinuerlig forskningsbasert formidling

Museet tenker forskningsbasert formidling i et bredere perspektiv. Vi bruker også kunnskapen som fremkommer i «Living the war» underveis i alle typer av formidling. Økt kompetanse er også helt uvurderlig i forhold til vår aktualitet som samfunnsinstitusjon og debattant i samfunnet. Den tverrfaglige tilnærmingen til stoffet er med på å gi nye viklinger, og dette er i seg selv nyskapende for vår formidlingsvirksomhet. På grunn av dette har vi i de siste par årene blitt kontaktet av stadig nye forskningsmiljøer, f.eks. arkiver, helse- og sosialfag, medisin og sykepleie. Vi har også hatt poenggivende undervisning for sykepleier studenter. På forskningsdagene har museet sammen med høyskolen i Finnmark fortalt om forskningsresultatene i «Living the war» til publikum. Kunnskapen som erverves omsettes også direkte i vår guiding på museet. Dette gjør formidlingen mer levende og presis. Vi vil også publisere skriftlig der det ellers er relevant, og fortsette med fremlegg på diverse konferanser og lignende.

De fire F-ene

Som det fremgår er «Living the war» et meget sentralt prosjekt i forhold til fornyelsen og utviklingen av vår institusjon. Prosjektet er blitt en integrert del av museets arbeid med alle de fire F-ene; fornying, formidling, forskning og forvaltning. Når det satses så mange ressurser på dette prosjekt så er det fordi prosjektet gir og forventes å gi enda mer avkastning i fremtiden. Til nå har vi fokusert på krigen som tema, men i tiden fremover vil vi også fokusere på gjenreisningstiden. Det er ingen overdrivelse å si at vi gleder oss til fortsettelsen.

7.4 «RUSSEFANGELEIREN» I BERLEVÅG

På vestsiden av tettstedet Berlevåg ligger rester fra en leir fra 2. verdenskrig, på folkemunne kalt «Russerfangeleiren». Her ble rundt 500 sovjetiske soldater og sivile holdt fanget av tyskerne. Man kan i dag se bl.a. rester av inngangsportalen, piggråd, feltovner, latrine og brakketufter. Historien rundt leiren har vært skyggelagt og viet liten oppmerksomhet i Berlevåg. «Å glemme» og «å gå videre» har på mange måter vært mantraene for den generasjonen som opplevde krigen i nord.

Det haster!

Bakgrunnen for at museet sammen med historielaget, skolen, BRF (Berlevåg og Båtsfjord Reiselivsforum) og Nordnorsk Kunstnersenter/DKS har satt i gang dette prosjektet, er økt interesse for 2.verdenskrig lokalt og nasjonalt. I tillegg er erkjennelsen av at det haster med å få dokumentert perioden mens det enda er tidsvitner og materiell kultur igjen, også en drivkraft. Det er viktig å lære skoleelever og andre om den nære historien i forbindelse med 2. verdenskrig, og ikke bare om det som skjedde i for eksempel Auschwitz. I Berlevåg er det tradisjon for at 9. klasse reiser på skoletur med de hvite bussene til Polen. Elevene burde ha en rett til også å lære om sitt eget sted og hva som faktisk skjedde her under 2. verdenskrig. Mange vet ikke en gang at det har vært en fangeleir her.

Innhente kunnskap

Siden «Russerfangeleiren» ikke har vært et prioritert tema, har museet vært nødt til å lete etter og produsere kunnskap om temaet. Tidsvitner (norske) er blitt intervjuet, det er laget dokumentarfilm, det er skaffet til veie fangekort for fem sovjetiske fanger som ble skutt her, og vi har sporet opp foto av militære områder i Berlevåg, for å nevne noe. Vi ønsker selvfølgelig å komme i kontakt med tidsvitner som bodde i leiren, men hvordan kan vi finne dem? Vi har ingen navn på de overlevende fangene.

Rettigheter

Har vi rettigheter til å fortelle de døde historie? Kortene med personlig informasjon om døde fanger og foto ligger fritt til bruk på et russisk nettsted: www.obd-memorial.ru. Kan vi ubegrenset bruke dette materialet uten å spørre de pårørende om lov? Dette er kanskje mest et etisk spørsmål. Prosjektet hadde vært tjent med en russisk stemme, ikke nødvendigvis de som satt i fangenskap eller pårørende. Et samarbeid med historikere, samfunnsvitere, kunstnere o.l. fra Russland er ønskelig – de kan bedre sikre fangenes historie og verdighet, mener vi. Når det gjelder temaet rettigheter er det også nærliggende å spørre hvem som har retten til restene etter fangeleiren og andre spor fra tyskernes installasjoner? I mange tilfeller er det Forsvaret som eier militær-anleggene, men det er ikke alltid at eierforholdet er like avklart, og i dette tilfellet er det snakk om krigsrester og ikke anlegg. Eier FeFo som grunneier løse krigsminner som ligger på deres eiendom? Troms fylkeskommune har gjort grep om å verne krigsminner. Kanskje må vi prøve å få leiren fredet.

8. VARANGER MUSEUM IKS MUSEUM IKS

Varanger museum IKS vil ta utgangspunkt i museets strategiske plan, vedtatt februar 2013 og Plan for forskning og kunnskapsutvikling fra mars 2012. Disse planer beskriver våre overordnede mål og tema og skisserer prosjekter det kan være aktuelt å jobbe med i planperioden, som strekker seg til 2015. Planer er i stadig utvikling, og siden disse ble vedtatt, er planene bearbeidet til nye praktiske prosjekter, som kommer fram i de konkrete tiltakene vi vil satse på framover.

I Strategisk plan/handlingsplan for Varanger museum 2013–2015 tar vi utgangspunkt i nasjonale mål utarbeidet av Kulturdepartementet, i de nylig vedtatte museumsstrategier for Finnmark 2012 – 2015, i prosjektet «Felles løft for Finnmarkshistorien», med vekt på utvikling av en felles forskningsbasert innsamlingsplan og ikke minst, i de planer og prioriteringer vi selv har utviklet. I Plan for forskning og kunnskapsutvikling skisseres vårt forskningsbaserte utviklingsarbeid i konkrete prosjekter. Begrepet forskning har vært problematisert ut fra krav som er noe endret de seinere år. Vi må ta utgangspunkt i vårt ståsted, hvor vi driver kunnskapsutvikling og systematisering av kunnskap, samtidig som vi henter kunnskap og resultater fra andre. Med et reflektert og bevisst forhold til begrepene, mener vi at vi kan kalle vårt arbeid forskningsbasert.

TEMA

Visjonen for Varanger museum er at det

- skal utvikles til et kunnskapsenter for grensehistorie, pomorhistorie, kvenhistorie og områdets generelle lokalhistorie.
- skal ha en aktiv samfunnsrolle, være kulturfaktor i Norges nordøstligste område, utvikle samarbeidet med nabolandene.
- skal ha en faglig fri rolle, ta utfordring med debatt i et gammelt, flerkulturelt område, og i dagens Øst-Finnmark med ny innvandring

Varanger museum IKS består av tre avdelinger - Vardø, Vadsø og Sør-Varanger, som hver har sine oppgaver og prioriteringer. Varanger museum samlet dokumenterer og formidler definerte temaområder som grensehistorie,

pormorhistorie og kvenhistorie, samt områdets historie fram til i dag. Det omfatter da også krigs- og partisanhistorie, bygningshistorie, trolldomsforfølgelse og næringsutvikling. Fellesnevnerne her er grenser, vandring, handel, kulturutveksling og migrasjon – før og nå. Ifølge planene har vi bestemt at migrasjon skal være vårt overordnede tema de nærmeste årene. Dette vil også til en viss grad prege det totale arbeid i alle fire F'er i perioden. Men det kan ikke utelukke andre aktuelle tema, som det er viktig og nødvendig å arbeide med.

SATSINGER I PLANPERIODEN

Museet planlegger noen større satsinger i planperioden. For å få gjennomført arbeidet er det viktig å legge vekt på sammenhenger og kontinuitet. Vi vil også holde kontinuitet i vårt samarbeid med nabolandene som er opparbeidet gjennom flere prosjekter og flere år. Det gjelder Finland, Sverige og i de seinere år, særlig Russland. I noen av de prosjekter vi planlegger bygger vi på vår tilegnede kunnskap og på tidligere prosjekter. Andre prosjekter er nybrottsarbeid. Avsluttede prosjekter som kolonialiseringen av Kola og Norgesgård-prosjektet v/Bjørklund gård og Tuomainengården, innbefatter begge migrasjon til eller fra Varangerområdet. Disse prosjektene kan danne utgangspunkt for tema migrasjon i en ny felles innfallsvinkel. Andre anlegg, som også er knyttet til migrasjon, kan trekkes inn.

8.1 AKTUELLE PROSJEKTER VED AVDELINGENE

Noen av prosjektene er satt opp i planene med mål og delmål, andre er på skissestadiet.

SØR-VARANGER

«Å BO VED EN GRENSE» – dokumentasjons- og utstillingsprosjekt 2012 – 2015 (18)

Bakgrunn: Grenselandmuseet har vært åpent i 14 år, men har ingen fast større utstilling om Grenselandet, noe som var ideen bak museet. Det er en stor mangel, som vi vil rette på de nærmeste årene

Mål: Ny utstilling for Grenselandmuseet innen 2018, med arbeidstittel «Grensegata».

Delmål: Prosjektbeskrivelse, forprosjekt.

Utstillingen bygges opp modul for modul over fire år.

Delprosjekt: En fortsettelse av «Norgesgården» v/Bjørklund gård, der en arbeider med gårdens historie og med innflytterne/beboerne som migranter.

Delprosjekt: Barentsregionen 20 år: Utstilling om tema "Fra kald krig til Kirkeneserklæring" juni 2013. Knyttet til grenseprosjektet og utvikles til utstilling til grunnlovsjubileum 2014.

«VOTTEPROSJEKTET»

Bakgrunn: Vi har i en periode jobbet med å gjenskape votter som vi har i gjenstandssamlingen vår. I løpet av dette arbeidet har vi erfart at selve det å strikke votten bare er en liten del av arbeidet rundt det å holde seg varm på hendene. Dette har ført til at vi ønsker å gjøre et større arbeid rundt håndarbeid, med utgangspunkt i samlingene våre.

Mål: Øke vår kunnskap om husmor-håndverk. Trykke hefte med mønster samt artikler om prosessen rundt håndverk til hjemmebruk.

Delmål: Delta med foredrag og faglig kompetanse i flere fora.

Delmål: Digitalisering og generelt bedre tilgjengeliggjøring av denne typen materiale fra samlingene våre.

«FRIVILLIGE KVINNEORGANISASJONER I MUSEETS EGNE ARKIVER»

Husmorlag, Bonde- og småbrukarlag, Husflidslag, Inner Wheel. Oppfølging av arbeid knyttet til Stemmerettsjubileet 2013. Digitalisering og systematisering av materialet 2013 – 2015.

«BEDRIFTSDEMOKRATI FØR OG NÅ» – konkretiseres 2014

VARDØ

«FORMIDLING AV STEILNESET MINNESTED FOR TROLLDOMSDØMTE»

Bakgrunn: Steilneset minnested med monument og minnehall ble åpnet i Vardø i 2011, som del av Nasjonal turistveg og Finnmark tusenårssted. Dette krever en større formidling av historien. En gammel utstilling om temaet er tatt ned og en ny aktuell formidling planlegges.

Mål: Formidlingsopplegg for skoleklasser og andre 2015.

Delmål: Har fått midler til forprosjekt, som gjøres ferdig 2013/14.

«VARDØ BY – KULTURARV OG STEDSUTVIKLING»

Bakgrunn: Vardø er i en særegen posisjon når det gjelder kulturminner, f.eks festning og kirke fra 1300-tallet. Mange gamle bygninger, da byen ikke ble systematisk brent under krigen. De seinere år har byen vært preget av stagnasjon og pessimisme. En ny giv gir muligheter for renovering av eldre bygg som ledd i byutvikling, fornying og identitetsutvikling.

Mål: Museet leder et samarbeidprosjekt om ivaretaking av Vardøs gamle bebyggelse
Som ledd utvikling og fornying.

Delmål: Sees i sammenheng med fiskerihistorie og Vardøs posisjon som grenseby.
forprosjekt gjennomført, hovedprosjektet er i gang.

To andre prosjekt kan knyttes til stedsutvikling:

1. «**FISKERIKONTAKT MELLOM RUSSLAND OG NORGE ETTER KRIGEN**»,
Utredes 2013, start 2014
- et ledd i dokumentasjon av Vardø som fiskerby: ny utstilling om fiske 2015
2. «**HANDEL**» - Transkribering av Brodtkorbs protokoller 2013, i samarbeid med DigForsk og NAV, dokumentasjon av Vardø som handelsby

VADSØ

«VARANGERHUS»

Bakgrunn: Vadsø ble heller ikke systematisk brent under krigen, og har flere sammenhengende områder med eldre bebyggelse. Varangerhuset er en særegen byggeskikk som i hovedsak finnes i Vadsøområdet, et kombinasjonshus som rommer flere funksjoner, blant annet bolig og fjøs. Det vitner om et kulturelt mangfold, knyttet til migrasjonsprosesser, etnisitet og identitet.

Mål: Ny utstilling i 2014.

Delmål: Spørsmål rundt formidling av kvenkultur.
Kunnskap om byutvikling og identitet.

«IMMATERIELL KVENKULTUR»

Transkribering av lydmateriale i samarbeid med DigForsk og NAV

Bakgrunn: Museet har samlet en mengde lydmateriale på gamle kassetter. Dette transkriberes nå for tilgjengeliggjøring og for forskning.
- 2011 prosjektet startet med egne midler.
- 2012 prosjektmidler til videreføring.

Mål: Plan for bruk av materiale, utvikling av forskningsprosjekt 2014.

Delmål: Ferdig transkribering 2013, bli kjent med materialet.

To andre prosjekt kan knyttes til:

1. «**TUOMAINENGÅRDEN**: dokumentasjons- og formidlingsprosjekt.
Videreføre Norgeskårdprosjektet i dokumentasjons- og formidlingsplan for Tuomainengården.
2. «**NY KVENUTSTILLING**» i Tuomainengården.
Kvenkultur – materiell og immateriell: fortsette med dokumentasjon på badstue og brød, kontakt med Nord-Troms.

«ANDRE STEMME – NYE INNVANDRERE»

Bakgrunn: Utgangspunktet er knyttet til ny utstilling i nytt museumsbygg. Vadsø har i dag en stor innvandring fra hele verden, de utgjør 10 % av befolkningen.

Mål: Film om innvandrernes opplevelser og situasjon 2013/14.

Delmål: 2013/14 Intervju med innvandrere, samling av materiale.

VARANGER MUSEUM

«BYGNINGSRESTAURERING», et samarbeidsprosjekt i Varanger museum

Bakgrunn: Alle avdelinger har gamle bygg fredede og verneverdige. De trenger stadig restaurering og vedlikehold.

Mål: Bygge opp håndverkssamarbeid i Varanger mellom våre tre håndverkere og Varanger samiske museum

Delmål: Håndverkerne i Varanger starter med redning av Labahågården i Neiden 2013. De fagansatte ved Sør-Varanger avdeling tømmer huset for gjenstander, fotograferer og registrerer dem.

8.2 PROSJEKTER I «FELLES LØFT FOR FINNMARK» VARANGER MUSEUM

Ut fra de prosjektene som er nevnt ovenfor har Varanger museum valgt ut følgende prosjekter til «Felles løft for Finnmark». De er i denne sammenheng til en viss grad gitt spesielle vinklinger og problemstillinger med tanke på det fokus som er satt på rettigheter.

VARANGERHUS. VADSØ MUSEUM – RUIJA KVENMUSEUM

Museet planlegger et utstillingsprosjekt om Varangerhus. Varangerhuset er et kombinasjonshus bestående av våningshus og fjøs. Huset har vært et typisk trekk i bygningsmassen i Varangerområdet og har likheter med hustyper på Kola, rundt Kvitsjøen og Karelen. Temaet omfatter en unik bygningshistorie sett i lokalt og nasjonalt perspektiv. I denne sammenheng er det viktig for museet å kunne forske på sammenhengen med den kvenske kulturen og det flerkulturelle i området. Temaet knytter seg derfor også sterkt til migrasjonshistorien. Hvem fikk komme til landet, fikk lov å kjøpe land og eiendom i Norge/Sápmi/Ruija, hvem bygde husene og hvilken påvirkning det har hatt på utforming og byggeskikk? Lovgivning for innvandring og bosetting ga også føringer for dette slik vi og kan trekke paralleller til i dag.

Ny kvenutstilling

Utstillingen om Varangerhus vil også være knyttet til ny «kvenutstilling». Museet har et nasjonalt ansvar for å formidle kvenkultur og har også plan om å få på plass en ny revidert utstilling om det kvenske, både lokalt og nasjonalt perspektiv. Det kvenske må sees i lys av den flerkulturelle historien i det lokale perspektivet. Tuomainengården som er et av de sentrale museumsanleggene til museet, er nå i sluttfasen av et større restaureringsprosjekt i tillegg til at ny forskning og kunnskap om gården har framkommet gjennom ulike prosjekter. Det gjør det naturlig at museet nå ønsker å gjøre en hovedsatsning på Tuomainengården i den nærmeste planperioden. En ny kvenutstilling vil settes opp på Tuomainengården der gårdens bruk og endringer er en del av den kvenske kulturhistorie i Vadsø. Gården er opprinnelig bygget som et Varangerhus og bygningshistorien vil være en viktig del av utstillingen. Museet har i senere år forsket og arbeidet med flere prosjekt som er tilknyttet gården og som vil være naturlig å ta i bruk i den nye utstillingen. Dette innebærer blant annet forskningsprosjektet Norgesgården, forskningsprosjektet «Hestehold i Varanger», artikkel om baketradisjoner på Tuomainengården, utstilling og hefte om «God Damp» om badstutradisjoner i Vadsø, rapport om bakerovnen på gården og prosjektet «Kvener i Varanger». I tillegg vil det være nødvendig å samle inn kompletterende materiale.

Kilder

Våre hovedkilder vil være museets eget forsknings- og utviklingsarbeid som er foregått de senere år. I tillegg vil det være naturlig å finne nytt kildemateriale ved ny innsamling og gjøre nye intervjuer som rettes direkte mot prosjektplanene. Et viktig materiale for museet er også det såkalte «Kvenarkivet» ved Tromsø museum. Her er det gjort en større dokumentasjon fra Varanger på 1970-tallet. Museet ser det som meget viktig å få en oversikt over dette arkivet og materialet som vi mener er sentralt for forskning og formidling av både den kvenske og lokale kulturen i området. Museet ønsker å søke om støtte til et digitaliseringsprosjekt der målet er å få materialet tilgjengelig i Varanger, der materialet er hentet ifra, i tillegg til Tromsø hvor det nå befinner seg. Museet anser arkivet som noe av det mest sentrale forskningsmateriale utført i nærområdet. Forskningen fra museet og universitetet i Tromsø, har blant annet en unik dokumentasjon av det som i dag er museets sentrale bygningsanlegg.

Innsamling

En viktig del av innsamlingen vil være å samle inn foto, gjenstander og arkiv som er direkte knyttet utstillingene og prosjektene. I tillegg vil det være aktuelt å gjøre nye intervjuer.

Forskning

Museet har meldt seg på det nasjonale museums- og forskningsprosjektet «Integrert mangfold- forskning og kompetanseheving» som planlegges fra 2014 i regi av Minoritetsnettverket. Her er et overordnet mål at museet skal gjenspeile samfunnets kulturelle mangfold, både i formidlings- og forvaltningspraksiser i museenes stab. Målet for forskningsprosjektet «Integrert mangfold- forskning og kompetanseheving» er både å dra fordel av den kunnskapen som fins innenfor nettverket i et felles prosjekt, og å finne ny kunnskap som vil være til nytte for det videre museumsfaglige arbeidet. Her skal museet delta med delprosjektet; «Varangerhuset som mangfoldig gjenstand». Det skal jobbes for at samlingene reflekterer mangfoldet i samfunnet, historisk og slik det er i dag. Vi vil se på hvordan en «mangfoldig gjenstand» defineres og hvordan denne plasseres i forhold til andre gjenstander, analytisk og forvaltningsmessig.

Varangerhuset kan på alle måter defineres som en «mangfoldig» gjenstand, både gjennom ulike typer bruk, ulike undertyper bygningsmessig, og gjennom geografisk/kulturell påvirkning. Det vitner om et kulturelt mangfold, med påvirkning som representerer en slags smeltedigel, hvor ulike påvirkninger også blir tilpasset lokale forhold, som klima og materialknapphet. Huset som eksempel kan være med på å fortelle noe om migrasjonsprosesser, og også brukes til å stille viktige spørsmål rundt etnisitet, det å definere folkegrupper og kulturtrekk, eieforhold og egenidentitet. Vi ser det som nyttig med en teoretisering rundt huset som gjenstand og representant for migrasjon og kulturtrekk, og vil i et eventuelt prosjekt med mangfoldsnettverket gå inn i disse problemstillingene. Det vil også være nyttig å teoretisere rundt vår rolle som innsamlere av gjenstander og intervju materiale. Hvilke «briller» og merkelapper bruker vi når vi registrerer og oppsøker materialet?

Prosjektet vil også kunne gi oss en mulighet til å se på museets rolle som formidler av kvenkultur gjennom stedlig byggeskikk og fredede bygninger. Det har også vært pekt på at museets formidling først og fremst er en historisk fremstilling av det kvenske som noe fortidig, slik at mentale fortolkninger av en kultur knytter seg til materielle uttrykk og noe som er statisk. I så måte står vi i fare for å bedrive en formidling som ikke er sammenfallende med kvenkulturen i dag, og som heller ikke gjenspeiler den kompleksiteten som det multikulturelle Varanger representerer. Hvordan kan vi som museum drive en formidling som både er relevant og representativ for dagens befolkning?

Prosjektet vil være i tråd med Varanger museums Plan for forskning og kunnskapsutvikling 2012-2016, hvor overordnet tema er migrasjon, og hvor vi også har mål om å forske på museets rolle som institusjon og dets funksjon.

STEILNESET MINNESTED – TROLLDOMSPROSESSENE. VARDØ MUSEUM

Bakgrunn

Varanger museum avd. Vardø har påtatt seg et ansvar, etter initiativ fra Nasjonale turistveger, for å formidle minnesteedet; hendelsene på Steilneset på 1600-tallet og monumentet som er satt opp med trolldomsforfølgelsene som bakteppe. Å formidle Steilneset minneste betyr at museet ikke bare skal formidle den historien monumentet representerer men også selve monumentet som er sammensatt av en kunstinntallasjon av Louise Bourgeois, Peter Zumthors arkitektur og tekster av Liv Helene Willumsen.

I fortellingene om trolldomsprosessene i Finnmark skal museet fokusere på prosessene i et historisk- og i et samtidsperspektiv. Ofrenes samtid, hvilken forestillingsverden hadde de? Hvordan var det å leve i skjæringspunktet mellom offisiell og uoffisiell religion etter reformasjonen? Dette er viktig for å få en større forståelse av mekanismene bak brudd på menneskerettigheter, både generelt og med tanke på denne type overgrep mot mennesker.

Det lar seg vanskelig gjøre å unngå problematikken rundt kjønn eller etnisitet i formidlingen eller forståelsen av trolldomsprosessene i Finnmark. Av de menn som ble dømt for trolldom i Finnmark var majoriteten samiske menn. Dette kan ha flere årsaker. Enkelte av de dømte var samiske noaider (sjamaner), de hadde en sterk posisjon i sitt samfunn som spirituelle ledere. Det pågikk samtidig en utstrakt kristning av samene. Kvinnedominansen i sakene som pågikk i Vardøhus festning i form av kjedeprosessene, har en viktig sammenheng med den demonologiske ideologiens påvirkning i prosessene, særlig i Øst-Finnmark.

Forskning og innsamling

Museet ønsker å se trolldomsprosessene som helhet i ulike perspektiv knyttet til rettigheter. Rettigheter er et begrep som favner vidt og kan inneholde mange konnotasjoner. Noen stikkord kan være grensekonflikt, menneskeretter, eiendomsrett, rettsfrihet, religionsfrihet. I den sammenheng vil museet se nærmere på hvordan dette begrepet er gjennomgående i årsaksforklaringen rundt trolldomsprosessene. Her blir det viktig å se nærmere på det arbeidet som er gjort og pågår i de vitenskapelige miljøene, og vi vil se den delen som er en del av innsamlingen rundt dette temaet. I tillegg har vi tilgang til kildene fra prosessene, blant annet ført i pennen av Liv Helene Willumsen, og kan dermed lese data ut av det. Det vil også være aktuelt, som en del av innsamlingen, å ta studier ved UiT om de europeiske trolldomsprosessene.

Med bakgrunn i museets faglige ansatte vil det være interessant å se trolldomsprosessene i et komparativt perspektiv, da det ser ut til å være noen kontekstuelle distinksjoner mellom trolldomsprosessene i Finnmark og i resten av Norge/Norden. Deler av disse forskjellene er slik vi ser det knyttet direkte opp mot begrepet rettigheter, og vi ønsker å gå nærmere inn på problemstillinger som berører dette. Et slikt prosjekt vil nødvendigvis føre til en serie artikler og annet vitenskapelig arbeid som vil være forankret i museets forskningsbaser-

te innsamlingsplan. Ny kunnskap vil lede til nye måter å formidle på, gjennom tekst og bilder, men også foredrag og å bygge opp en kunnskapsbank som en del av museets kompetanse innenfor sitt ansvarsområde. Videre kan en se forskning på trolldomsprosessene som en måte å bedre forstå en mentalitet og folkelig forestillingsverden som tilhører fortiden, men likevel kan si noe om oss som mennesker i et samspill og i et samfunn som er avhengig av sosial interaksjon og normative føringer for adferd. Innsamling betyr i en viss grad, i museal sammenheng, at man skal formidle det man finner av ny informasjon.

Formidlingen av trolldomsprosessene blir dermed å se i sammenheng med Steilneset minnested, og et forskningsprosjekt som dette med rettigheter som sentrale begreper, vil vi komme inn på problemstillingen med vonde kulturminner. Gjennom et slikt prosjekt kan en finne måter å formidle stoffet på som gir oss noen redskap når kulturminner av et sånt format skal behandles, og det bør også problematiseres fordi det på et lite sted som Vardø er så lokalt forankret at byens identitet og fortellinger også er knyttet opp mot de vonde kulturminnene. Hvordan kan man gjennom det man vet av historien identifisere seg med en fortelling som er så smertefull og vanskelig? Dette blir noen av de tema som nødvendigvis må, skal og bør bli tatt opp i et slikt prosjekt, fordi det er en del av Finnmarkshistorien.

VOTTEPROSJEKTET – SØR-VARANGER MUSEUM

Sør-Varanger museum er opptatt av kunnskapsoverføring og tradisjonshåndverk. Vi har i en periode jobbet med å gjenskape votter som vi har i gjenstandssamlingen vår. I løpet av dette arbeidet har vi erfart at selve det å strikke votten bare er en liten del av arbeidet rundt det å holde seg varm på hendene. Dette har ført til at vi ønsker å gjøre et større arbeid rundt håndarbeid, med utgangspunkt i samlingene våre. Votter utgjør en prosentvis stor andel av den tekstile samlingen, og vil derfor ligge til grunn for det arbeidet vi kommer til å gjøre. Votten er et lite plagg, men symboliserer på en fin måte det universelle behovet for å holde seg varm når en bor i et område hvor det i deler av året er kaldt ute. Dette behovet gjelder alle uansett sosial status, kjønn og alder.

Det vi ønsker å se nærmere på i dette prosjektet er i hovedsak; mønster, teknikker, redskap, materiale og gjenstandens livsløp. Alle disse elementene relaterer seg direkte til migrasjon som er Varanger museums overordnede tema i de nærmeste årene. I tillegg vil vi gjennom dette prosjektet trekke samlingene ut av magasinet og frem i lyset, tilgjengeliggjøre dem for et større publikum. Lokalt håndarbeid, tradisjoner og hverdags sysler vil komme nærmere våre gjester og brukere. Vi har allerede sett at mange har glede av å se på de gamle vottene og å ta på, prøve å studere de eksemplarene vi har strikket ferdig. Noen husket plutselig at «dette er jo den stjernen bestefar brukte å strikke når han strikket votter» osv.

I tillegg til å jobbe med konkrete gjenstander vil vi også bruke bilder fra fotosamlingen vår. Det er mange vakre strikkede plagg som vises i bruk der. Alt fra skistrømper til gensere og votter, skjørt og kofter. Her ligger også en god mulighet til samtale med gjester, og kunnskapsutvikling. Dette er en fin måte å få frem historier fra hverdagen her, få ny informasjon om bildene, eller personer på dem, som vi ikke har fra før. Gjenstander og bilder kan på denne måten få ny kontekst, og tidligere erfaring viser også at å trekke frem spesifikke deler av samlingene genererer ny tilvekst av gjenstander av samme type.

Når det gjelder forskning utover det å samle generell lokal informasjon, ønsker vi å gå dypere inn i for eksempel hvor mønstre kom fra, hvilke teknikker ble brukt og hvor fikk de redskaper fra. Hvilket materiale ble brukt og hvordan ble det eventuelt produsert? Hva er en votts livsløp? Fra start til den har endt på museet? Hva kan vi se på gjenstanden av forskjellige reparasjoner og lappinger av ulike typer for eksempel? Vi har allerede gjenskapt noen votter fra samlingen vår. Ved å studere og tegne ned mønstrene på gjenstander og fra bilder kommer vi til å bruke disse i nye sammenhenger. Vi vil jobbe med å fornye disse ved å bruke dem i nye sammenhenger, for eksempel ved å ta et mønsterelement fra en kofte på et bilde og lage leggvarmere, sitteunderlag eller pulsvarmere med perlemønstre.

Det har i flere omganger tidligere vært samlet inn lokale mønstre som regnes som typisk samiske. En gruppe kvinner gjorde en stor jobb med å dra ut til folk og se på tekstiler, intervjuet folk som drev med håndarbeid, og så tegne med mønstre. Dette omfattende arbeidet resulterte i flere hefter med vottmønstre med lokalt særpreg. Disse har i dagens strikkeoppblomstring fått sin renessanse. Vottene som ble strikket i denne forbindelsen er en viktig del av samlingen vår, og tas stadig frem til foredrag og utstillinger.

Vi ønsker å jobbe i forlengelsen av dette arbeidet. Vi ser for oss at arbeidet med dette prosjektet skal resultere i innsamlingen av flere gjenstander og dokumentasjon av flere mønstre. Det vil være en god mulighet for å

kunne dokumentere mønstertradisjon for hele befolkningen i Sør-Varanger. Og eventuelt finne ut om vi mangler noe, hvorfor det mangler, og så jobbe for å få det integrert i samlingene våre. Det har vært og er mange nasjonaliteter bosatt her. Vi skal være et sted for alle.

Arbeidet med prosjektet vil innebære at vi jobber med å lage oss et nettverk av personer med kompetanse på håndverk, at vi deltar på arrangementer arrangert av nasjonalt nettverk for drakt og tekstil, og at vi deltar mer aktivt i strikkekafeen som vi arrangerer i samarbeid med Kirkenes husflidslag. I tillegg kommer vi til å jobbe med å få produsert mønstre som vi ser for oss å kunne gi ut i en trykksak. Det er flere gode temaer for artikler i dette materialet.

Strikking er i vinden for tiden, og det har blant annet vært store diskusjoner rundt Selbuosa. Rettigheter til mønster og tradisjoner er viktig. Hvem eier en tradisjon eller et mønster? Et annet eksempel ser det vi kaller flette på de østsamiske vottene. På engelsk kalles denne teknikken for «Baltic braid», dvs. baltisk flette. Det vil være spennende å se hvilke veier en teknikk eller et mønster kan ha fulgt. Vi ønsker å jobbe for å gi husmørhåndverket en sterkere posisjon. Den huslige «småskala» produksjonen har holdt barn og voksne kledd og varme gjennom gode og dårlige tider. Kunnskapsoverføring muntlig og ved daglig praksis er fremdeles viktig.

RETTIGHETER

Rettigheter skal være et felles berøringspunkt mellom prosjektene i «Felles løft for Finnmark». I Varanger museum sine prosjekter er temaene vinklet mot ulike former for rettigheter eller mangel på sådanne, eller man stiller spørsmål om rettigheter som en del av en større problemstilling. Med migrasjon som tema er det snakk om rettigheter knyttet til innvandring og bosetting før og nå, og til kjøp av land og eiendom. I tema trolldomsprosesser kommer vi inn på menneskerettigheter, rettsikkerhet, religionsfrihet, men også eienomsrett, grensekonflikter eller ulikheter mellom sør og nord. I votteprosjektet handler det om rettigheter til mønster og tradisjoner, men også her spørsmål om regionale forskjeller og om innvandring av mønstre i sammenheng med annen vandring.

9. VERDENSARVSENTER FOR BERGKUNST – ALTA MUSEUM

Verdensarvsenter for bergkunst - Alta Museum (VAM) ble 1.1.2007 et interkommunalt selskap (IKS). Selskapet eies av Alta kommune og Finnmark fylkeskommune med 50 % ansvarsandel hver. Verdensarvsenter for bergkunst - Alta Museum IKS har som formål: Selskapet skal arbeide med bevaring, dokumentasjon og formidling av bergkunst i Finnmark. Selskapet skal utføre forvaltningsoppgaver iht. kulturminneloven etter delegerte fullmakter i verdensarvområdet i Alta, og være et ressursenter både nasjonalt og internasjonalt for bergkunstarbeid. Selskapet skal være kompetansesenter for bergkunst. Selskapet skal også være et kompetansesenter for museal virksomhet i sitt område, og skal legge vekt på å fremme koordinering og samarbeid lokalt og regionalt. Selskapet skal også engasjere seg i utvikling av museumsfunksjoner på fylkesnivå, og skal delta i nasjonale og internasjonale nettverk og samarbeidstiltak. Museet skal drive innsamling, dokumentasjon, forskning og formidling av kultur- og naturhistorie i Alta kommune. I denne sammenheng skal selskapet arbeide med bevaring av kulturminner og fysiske miljøer av kulturhistorisk betydning, og vern av gjenstander, skrevne kilder, bilder og muntlig tradisjon. Selskapet skal drive en allsidig formidling bl.a. basert på dette arbeidet.

SATSINGER I PLANPERIODEN

Alta Museum har i dag en samling som består av foto, gjenstander, lydopptak, film, arkivalier, bygninger og båter, blant annet M/K Vally som representerer Altas lokalhistorie fra nyere tid. Museet har i perioden 2009 – 2014 hatt en todelt innsamlingsstrategi. Den ene omhandler bergkunsten i Alta og har en egen forvaltnings- og innsamlingsplan. Innsamlingen har vært fokusert på egenprodusert dokumentasjon, og dette arbeidet vil fortsette i planperioden for 2015–2019: alle felt og figurer skal i løpet av planperioden dokumenteres og dokumentasjonen arkiveres og tilgjengeliggjøres i VAMs bergkunstarkiv. Hvis VAM får finansiert det, planlegger man også et prosjekt som går ut på å samle inn og systematisere allerede eksisterende skriftlige materiale omhandler bergkunsten i Alta, det være seg av forvaltningsmessig art, forskningspublikasjoner eller formidlingsrelaterte produkter, slik at dokumentene i seg selv, eller informasjon om dem kan mangfoldiggjøres i bergkunstarkivet. I tillegg ønsker VAM å samle inn fotografier folk i Alta har tatt privat av bergkunsten gjennom tidene, og samtidig samle informasjon om folks opplevelser omkring dette. Et slikt prosjekt ser man for seg kan realiseres i planperioden gitt at VAM har ressurser til det, eller at det blir et mer langsiktig prosjekt.

Den andre delen av innsamlingsplanen omhandler nyere kulturhistoriske gjenstander, foto, lyd og arkivalier. I perioden 2009–2014 har museet valgt å prioritere innsamling av foto og innsamling av gjenstander knyttet til laksefiske i Altaelva. Dette presenteres nærmere under delprosjektet «Tjuvfiske i Alta før og nå. Diskurser og praksiser rundt en lokal aktivitet».

VAM står nå overfor omorganiseringer, og i løpet av 2014 skal nye samlingsplaner for 2015–2019 utarbeides. Det er vanskelig å foregripe retning og innhold i samlingsplanen for det kulturhistoriske materialet, men delprosjektene i Felles løft vil videreføres frem til 2018.

9.1 PROSJEKTER I «FELLES LØFT FOR FINNMARK» VERDENSARVSENTER FOR BERGKUNST – ALTA MUSEUM IKS

«TJUUVFISKE I ALTA FØR OG NÅ. DISKURSER OG PRAKSISER RUNDT EN LOKAL AKTIVITET»

Bakgrunn

Siden 2009/2010 har et av satsningsområdene til Verdensarvsenter for bergkunst – Alta Museum vært sportsfiske med tilknytning til laksefisket i Altaelva. Sportsfiskeprosjektet ble initiert gjennom en større gave av eldre og nyere fiskeutstyr, som ble gitt til museet av Martin Heitmann.

I VAMs handlingsplan som gjelder for perioden 2011–2014, finner vi prosjektet under flere avsnitt:

INNSAMLING KNYTTET TIL PROSJEKTET OM SPORTSFISKE I ALTAELVA

Fiskeutstyr og sportsfiskerelaterete gjenstander

Foto/film fra/om elva

Historier og kunnskap knyttet til sportsfiske og elva

Stedsnavn i elva

SPORTSFISKEPROSJEKTET

Altaelva og laksefiske har en sentral plass i Altas historie, og er en del av de fortellinger museet formidler. Med begynnelse i 2010 og fortsettelse i de kommende årene, vil VAM få i gave en omfattende samling av sportsfiskeutstyr fra fluefisker og stangbygger Martin Heitmann. Denne gaven gir oss mulighet til å fornye og aktualisere den nåværende utstillingen og kunnskapen om laksefiskets betydning i og for Alta-samfunnet. Prosjektet vil ha fokus på relasjon mellom immateriell og materiell kultur. Vi tar utgangspunkt i en materiell kilde (fiskeutstyret) for å samle inn kompletterende og kanskje kontrasterende kilder (intervjuer, foto, film, dokumentasjon av bruk, fortellinger og så videre).

SPORTSFISKE OG ALTAELVA

Uprøving av ulike digitale medier og medvirkningsmetoder knyttet til samling, dokumentasjon og innsamling.

Prosjektet har altså siden begynnelsen berørt flere sider av museets virksomhet: innsamling av immateriell og materiell kulturarv, bruke av ulike metoder for innsamling, samlingsforvaltning, forskning og formidling. Så langt har Sportsfiskeprosjektet resultert i drøyt 300 innsamlede gjenstander, omtrent 6 000 innsamlede fotografier, en utstilling av eldre fiskeutstyr tematisk fokusert på altaværingenes fiske i elva og en masteroppgave i sosialantropologi ved Universitetet i Oslo med tittelen «I samme båt: Stakere, fluefiskere og maskulinitet i laksefisket i Alta»

Lakserett

Laksen i Altaelva har siden 1500-tallet vært underlagt regler for hvem som eide den, hvem som kunne fiske den og med hvilke metoder. Fram til 1700-tallet tilhørte laksen den dansk-norske kongen i København, som brukte den aktivt i koloniseringspolitikken sin. Den som erklærte seg som dansk undersått, fikk fulle rettigheter i laksefisket.

Kvenene som kom til Alta på begynnelsen av 1700-tallet på grunn av uår i Nord-Sverige og Nord-Finland, dyrket opp jord i Altadalen og innførte også praksisen med å fiske laks med stengsler. Dette var en arbeidsintensiv fiskemetode, som i begynnelsen ble organisert i to arbeidslag som fisket hver sin side av elven annet hvert år. Disse to lagene ble slått sammen til ett i 1725 ved dannelsen av Alta Laksefiskeri Interessentskap (ALI). Lakseretten ble overført til Interessentskapet som en kollektivt eid rett. I løpet av 1700- og 1800-tallet ble fiskerett og jordbruk ytterligere knyttet sammen gjennom to hendelser: Amtmann Hammers anordning

fra 1761 som detaljregulerte og slo fast Alta Laksefiskeri Interessentskaps enerett til å drive laksefiske, og en høyesterettsdom fra 1880 som avgjorde hvem som kunne bli medlemmer i Interessentskapet – interessenten må være bosatt i Altadalen, bruke eller eie skyldsatt jord og produsere minst 2 500 kg høy eller 10 000 kg silo (et kufôr) per år. Så lenge interessenten oppfyller kriteriene for medlemskap spiller det ingen rolle hvor stor produksjonen er. Det er altså ingen som har «mer rett» enn andre.

I 1863 leide den 6. Hertugen av Roxburghe retten til å fiske laks i hele elva fra St Hans og til slutten av august. Det er i denne perioden elva har størst oppgang av laks. Medlemmer av den engelske overklassen hadde først kommet til Vestlandet tidlig på 1800-tallet, og etter hvert dratt lenger og lenger nordover for å finne gode lakselver der de kunne kjøpe eller leie fiskerettene av grunneierne. I Alta fikk Roxburghe en helt unik avtale siden lakseretten var kollektivt eid gjennom ALI, han kunne altså leie HELE elva. Engelskmennene hadde med seg sports- og fluefisket, og i deres leieperiode ble denne fiskemetoden enerådende. Interessentskapet fortsatte å fiske med stengsel før og etter utleieperiodene.

Retten til å fiske laks ble altså en rett som i perioder kunne selges eller leies bort. ALI har imidlertid hele tiden beholdt retten til FORVALTNINGEN av elva. Den har leietakerne aldri hatt innflytelse på. Det har vært mange utenlandske leietakere opp gjennom årene, men fra 1970-tallet har utleien gradvis minket i omfang og frigjort fisketid slik at lokale fiskeinteresserte har fått tilgang til mer og mer fiske i elva. I dag leies elva fra Åkergjerdet til Sautso ut i 5 uker per sommer (Sautso leies ut fra St Hans til 31. august) Fram til St Hans er fisket fritt for lokalbefolkningen. På trekninga der sommerens fiskekort fordeles blant de lokale, selges det omtrent 700 kort som gjelder døgn mellom midten av juli og fram til midten av august. Mulighetene til å fiske laks distribueres på forskjellige måter, men fremdeles er det ALI som eier og forvalter lakseretten.

Tjuvfiske

Man kan se på begrepet rettighet på to måter. Enten som den ene delen av paret rettigheter og plikter, eller som noe man har eller ikke har. Det at noen har en rettighet, vil nødvendigvis innebære at det samtidig er noen som ikke har den. Tjuvfiske kan defineres som fiske utført av noen som ikke har rett til det. Altaelva har antagelig så lenge det har funnets en lakserett blitt tjuvfisket, men i noen perioder mer aktivt enn andre.

Problemstilling

Prosjektet vil undersøke hvorvidt tjuvfiske anses å være en rett eller en urett. Er grensen mellom rett og urett flytende over tid? Hvilke betingelser må være til stede for at tjuvfiske skal anses som rett henholdsvis urett? Er tjuvfiske et resultat av mangel på rett, en reaksjon på mangel på rett, en konsekvens av mangel på rett? Hvilke motiver finnes det for å tjuvfiske - økonomisk vinning, spenning, opprør, protest?

Gjennomføring og mål

Tjuvfisket er en del av både Altas materielle og immaterielle kulturarv. Selve fiskepraksisen resulterte i en egen teknologi, korte stålstenger, å agne med reker, tjukke snører som tålte hard belastning osv. og tjuvfiskehistorier er en viktig del av elvas og Altas folkeminne/folklore. Prosjektet vil bruke ulike metoder, som ulike former for medvirkning og intervjuer for å belyse problemstillingen.

- Dokumentasjon av tjuvfiskepraksis i Altaelva gjennom intervjuer og medvirkningsgrupper.
- Innsamling av fiskeutstyr brukt i tjuvfisket.
- Innsamling og publisering av tjuvfiskehistorier.
- Utstilling/nettutstilling

DEN NORSKE NASJONALDAGEN I FLERKULTURELLE FINNMARK (ALTA)

Bakgrunn

Samarbeidsprosjektet "Mangfold: små og store fortellinger" ble påbegynt i Mangfoldsåret, videreført i Kulturminneåret, og er et samarbeid mellom Alta Museum og Alta videregående skole. På bakgrunn av de erfaringer vi har gjort så langt ønsker vi at konseptet kan bli et fast tilbud til elever i videregående skole, som en del av Den kulturelle skolesekken. Målgruppe er elever på 3. året i videregående skole

Med forankring i museets praksis og skolens pensum inviterer vi i dette prosjektet elevene inn i vitenskapelig metode og museologiske refleksjoner. I tidligere prosjekter undersøkte vi hva folk samler på og oppdaget at mange av gjenstandene folk finner bevaringsverdige i egne liv er de samme som museet samler, men fortellingene om gjenstandene og begrunnelsen for hvorfor de er bevart varierer. Materiale ga grunnlag til å diskutere hvor dette bringer en offentlig diskurs om kulturarv (Johansen 2012). Elevene oppdaget at gjenstandene de dokumenterte, og fortellingene om dem, både bekreftet og bryter med en offentlig historie og fortel-

linger som pensumbøkene presenterer. Prosjektet bidro til at elevene fikk fornyet interesse for familiens arv, hverdagslivets kulturminne, gjennom at de selv var med på å løfte frem gjenstandene og slik gi dem fornyet verdi (Johansen og Asvaldsdottir 2012).

I en videreføring av prosjektet ønsker vi å dokumentere og samle inn fotografier. I forbindelse feiringen av demokratiet og 200 års jubileet for Norges grunnlov i 2014, vil vi dette året fokusere på 17. mai bilder. Hvilke bilder fotograferes på 17. mai? Hvilke likheter og ulikheter kan vi se? Hvor representative er bildene for denne dagens små og store hendelser? Denne tilnærmingen vil knyttes til relevant pensum i skolens undervisning og til utstillingsproduksjon på museet. Et utvalg av fotografiene vil inngå i museets utstilling i forbindelse med Grunnlovsjubileet. Fotografiene vil dokumenteres, registreres og, hvis familiene ønsker det, inngå i museets samling.

Mål

Målet er at elevene skal reflektere over tema i pensum gjennom fotografier. De skal forstå fotografiers betydning for enkeltpersoner, forstå hvordan fotografier gis betydning som museumsobjekter og få en forståelse av fotografiers betydning som museumsobjekt. Formålet med prosjektet er å øke elevenes bevissthet knyttet til historiske fotografier, og bidra til økt refleksjon knyttet til materiell og immateriell kulturarv som felles hukommelse og kilde til innsikt, identitet og opplevelse. Samtidig gis elevene og familiene mulighet til å bidra i offentlig kulturarvspraksis gjennom å øke museets fotosamling.

Gjennomføring

Undervisning vil foregå på skolen. Lærere og museumspedagog vil gå gjennom relevant stoff fra pensumlitteraturen, synliggjøre kobling til lokale erfaringer og elevene vil samle inn materiale til egen oppgave og museets samlinger. Materialet vil presenteres i katalog, utstilling og artikkel.

Elevene skal samle inn foto fra 17. mai feiring fra familie, vennekrets, og gjennom intervju og samtale få frem viktige minner og erindringer knyttet til fotografiet. Videre skal elevene plassere/diskutere fotografiet innenfor en generell historie knyttet til demokrati, nasjonalisme, tradisjon, identitet og tilhørighet med referanse til pensumlitteraturen og annen valgfri, relevant litteratur. Elevene leverer skriftlig oppgave som også vil være grunnlag for muntlig eksamen. Redigerte versjoner av et utvalg av oppgavene og tilhørende bilder vil trykkes i en katalog.

Problemstillinger

Hvordan kan private foto supplere eller utfordre en offentlig historie? Ethiske problemstillinger knyttet til hva som skjer med private foto når de blir museets eiendom. Hvem eier historien om meg? Må museet eie originalfoto? Hvorfor/ hvorfor ikke. Dette er noen av problemstillingene dette prosjektet kan generere materiale til å diskutere nærmere i vitenskapelig artikkel.

Følgende abstrakt er formulert i forbindelse med Mangfoldsnettverkets søknad til Norsk kulturråd:

Dannelse og medborgerskap: museum som kontaktzone

Hvordan har museenes nasjonale kulturarvsfortellinger påvirket forståelsen av lokalhistorie, kulturarv og identitet i et tradisjonelt flerkulturelt fylke som Finnmark? Hvordan kan museene formidle historier om kulturelle forskjeller uten å reprodusere gjeldende hierarkier? Med utgangspunkt i Alta Museums lokalhistoriske samling, utstilling og erfaringer fra undervisningsprosjekter vil jeg diskutere museer som kontaktsoner og mulighet for å synliggjøre, dokumentere og bevare mangfoldige representasjoner av kulturarv. Ved å betrakte museer som kontaktsoner kan nye relasjoner forhandles frem og ulike kunnskapssystemer synliggjøres, og gjøre det mulig å snakke om både likheter og forskjeller, både mellom og innenfor etniske grupper i nord. I undervisningsprosjekter, i åpne tilnærminger, i forhandlinger og diskusjoner mellom elevers selvforståelse, familiens historier og kollektive historier, fremkom marginaliserte erfaringer og derigjennom langt mer sammensatte historier om Finnmark enn det den nasjonale historiefortellingen om regionen kan gi inntrykk av. Materialet viser både kontinuitet og endring i forståelse av etnisk identitet som noe komplekst og varierende, både på individuelt og kollektivt nivå. Dette står i kontrast til de forenklede forståelsene og representasjonene av etnisitet fremstilt i mediene enten det gjelder konflikter rundt rettigheter til land og vann i Finnmark eller bruk av flagg under 17. mai feiring. Avslutningsvis vil jeg diskutere museets rolle og muligheter i et flerkulturelt og mangfoldig samfunn i lys av begrepene dannelse og medborgerskap.

BERGKUNST

VAM har gjennom flere år jobbet med innsamling og dokumentasjon knyttet til bergkunsten i Alta, hovedsakelig gjennom egenprodusert digital fotodokumentasjon. Innsamlingen av bergkunstdokumentasjon henger i dag fullt sammen med VAMs digitale bergkunstartiv hvor samlingen skal forvaltes og formidles både til forskere og publikum. Plattformen for bergkunstartivet har vært under utvikling siden 2009 og forventes ferdigstilt i løpet av 2013.

Bergkunstartivet og innsamling av bergkunstdokumentasjon er også sterkt tilknyttet UNESCOs krav om sentralarkiv for de enkelte verdensarvsteder og VAMs oppgaver med forvaltning av bergkunsten i Alta. I dette arbeidet må VAM derfor forholde seg til en del forutsetninger og mål som også går utenfor denne planen. Disse settes hovedsakelig av samarbeidsgruppen for forvaltningen av bergkunsten i Alta¹.

Langsiktige målsetninger

I henhold til UNESCOs krav om sentralarkiv har VAM en langsiktig målsetning med å samle et så bredt spekter som mulig av ulike medium og dokumenter i bergkunstartivet som dekker alle aspekter ved bergkunsten i Alta. Ved siden av dokumentasjon av bergkunsten i seg selv, skal man også på lang sikt inkludere film/video/TV, skriftlig dokumentasjon, korrespondanse, sakspapirer, rapporter, forskningsresultater, litteratur om bergkunsten i Alta, omtale i media osv. Dette krever imidlertid et tidsperspektiv som går langt utover denne planens virkeperiode og må anses som en kontinuerlig oppgave i VAMs arbeid med forvaltningen av bergkunsten og historien om den.

I likhet med de andre museumssamlingene er de overordnede målene med VAMs bergkunstartiv og innsamling av bergkunstdokumentasjon å ivareta, produsere og tilgjengeliggjøre kunnskap. Et svært viktig mål med samlingen er å tilgjengeliggjøre bergkunsten i Alta for bergkunstforskingsmiljøet for å stimulere til økt forskning på bergkunsten i Alta, både i Norge og internasjonalt. VAM vil derfor jobbe kontinuerlig med å ivareta så mange forskningsperspektiver som mulig i sine innsamlingsstrategier og dokumentasjonsmetoder.

Store deler av bergkunsten i Alta er dessuten lokalisert slik at den av ulike årsaker ikke er mulig å besøke for folk flest. De siste årene har det dessuten blitt gjennomført omfattende fjerning av gammel oppmaling i VAMs publikumsområde, og det er usikkert om disse vil bli malt opp igjen. Som følge av dette er en mye større del av bergkunsten i museumsområdet også blitt mindre fysisk tilgjengelig en tidligere, da den nå i større grad kun er synlig under de rette vær- og lysforhold. Et annet viktig mål er derfor å kunne presentere de deler av bergkunsten som ikke er fysisk tilgjengelig for publikum gjennom digitale medium.

For å oppnå målene om tilgjengeliggjøring av bergkunsten har VAM til nå hovedsakelig valgt å fokusere på innsamling/egenproduksjon av dokumentasjon av bergkunsten i seg selv. Her har VAM et langsiktig mål om å etablere et grundig grunndokumentasjonsmateriale som omfatter et spekter av flere nivåer, fra oversiktsdokumentasjon av hele bergkunstfelt og feltenes plassering i landskapet som øverste nivå, til dokumentasjon og klassifisering av de enkelte bergkunstfigurene som nederste nivå.

En viktig påvirkende faktor ved dette arbeidet er at skjøtselen av bergkunstfeltene de siste år, og da særlig arbeidet med å bekjempe lav og mikrovegetasjon på feltene med sprit, har resultert i at flere av bergkunstfeltenes avgrensning utvides og flere figurer kommer til syne. Dessuten oppdages det med jevne mellomrom nye bergkunstfelt i Alta og verdensarvområdene. Dermed må man også regne med at supplering til, og oppdatering av grunndokumentasjonsmaterialet i fremtiden vil være en viktig kontinuerlig innsamlingsoppgave ved VAM.

Bergkunstartiv og dokumentering i planperioden

Oppbyggingen av grunndokumentasjonsmaterialet til en slik standard at man har et basismateriale på plass for alle nivåer, slik at man i fremtiden kan avgrense innsamling/produksjon av bergkunstdokumentasjon til supplering og oppdatering av samlingen er et tidkrevende arbeid. VAM regner derfor med å måtte bruke mesteparten av planperioden på å få dette på plass. Nye digitale metoder som har blitt tilgjengelig og tatt i bruk de senere år gjør det imidlertid mulig for VAM å organisere dette arbeidet i logiske og hensiktsmessige stadier der man kan oppnå svært gode resultater også på kort sikt.

VAM har allerede før denne planen trer i kraft gjennomført omfattende produksjon av et digitalt oversiktsdokumentasjonsmateriale i form av kalkeringer, fotogrammetriske 3D-modeller og fotomosaikker, oversikts-

¹ Samarbeidsgruppen består av representanter fra VAM, Alta Kommune, Finnmark Fylkeskommune, Sametinget, Riksantikvaren og Tromsø Museum – Universitetsmuseet

foto samt GIS-basert kartmateriale. Dette materialet vil i seg selv gi et grundig og dekkende visuelt innblikk i, og forståelse av de enkelte bergkunstfeltene i Alta. Dermed vil VAM kunne presentere bergkunsten i Alta med et materiale som bør være tilfredsstillende for det meste av bergkunstforskere og publikum på kort sikt allerede før man får de mest detaljerte nivåene i grunndokumentasjonen på plass. VAM vil måtte videreføre dette arbeidet noe inn i den første delen av planperioden, og ved utgangen av 2014 skal VAM kunne ha et tilnærmet fullstendig oversiktsmateriale tilgjengeliggjort i bergkunstarkivet. Dette forutsetter at man kan dedikere tilsvarende personalressurser til arbeidet som i de tre forutgående år.

Når oversiktsmaterialet er ferdigstilt vil VAM også ha et gunstig utgangspunkt for det fremtidige arbeidet med å detaljdokumentere og klassifisere de enkelte bergkunstfigurene. All VAMs erfaring så langt tilsier at det med en god oversiktsdokumentasjon er betydelig lettere å planlegge en god og hensiktsmessig innsamling/produksjon av detaljdokumentasjon for de enkelte bergkunstfelt, samt beregne ressursene som kreves for gjennomføringen av et slikt arbeid.

VAM vil i sitt arbeid med bergkunstarkivet og bergkunstdokumentasjon ta utgangspunkt i at bergkunsten i Alta er verdensarv og derfor bør tilgjengeliggjøres for alle. Siden dette ikke er praktisk mulig å gjøre gjennom fysisk tilrettelegging er det viktig at VAMs dokumentasjonsinnsamling omfatter så mye av bergkunsten som mulig. Temaet for denne innsamlingsplanen, rettigheter, er i arbeidet med å dokumentere selve bergkunsten vanskelig å inkorporere i noen større grad enn dette. Derimot kan rettigheter være et fruktbart tema når det gjelder innsamlingen av nyere tids historie om bergkunsten.

Muligheter for nye prosjekter

I henhold til den langsiktige målsetningen for bergkunstarkivet skal VAM også samle nyere tids historisk materiale som omhandler bergkunsten og verdensarven i Alta. I dette arbeidet vil rettigheter være et svært interessant område å fokusere nærmere på og det kan formuleres flere problemstillinger knyttet til Altas og Finnmarks forhold til verdensarven. Eksempelvis, hvilken tilknytning og eierskapsfølelse har man i Finnmark til verdensarven i Alta, og hvordan kommer det til uttrykk? Føler folk i Finnmark at bergkunsten tilhører deres egen historie, gjør de krav på den, og hvordan spiller etnisk tilhørighet inn på grupperes eierskapsfølelse til bergkunsten og forhistorien som den representerer? Med utgangspunkt i slike spørsmål vil det være mulig å igangsette nye innsamlingsprosjekter i skjæringspunktet mellom forvaltningen av både verdensarven og nyere tids historie.

Metoder man kan benytte seg av for å oppnå kunnskap om slike problemstillinger er for eksempel undersøkelser og intervjuer rettet mot publikum (eventuelt konkrete målgrupper). Videre er opplegg som skolepakker, utstillinger, arrangementer og invitasjon av fokusgrupper inn i museet mulige arenaer som kan benyttes i slike innsamlingsprosjekter.

I planperioden vil VAM se på muligheten til å gjennomføre innsamlingsprosjekter av denne arten. Det som i hovedsak avgjør hvor mye VAM kan foreta seg av slikt arbeid, er de økonomiske rammevilkårene og ressurs-situasjonen for øvrig. Vår søknad til Riksantikvaren for tilskudd under verdensarvordningen (se Miljøvern-departementets «Tilskotsordninger for 2013», kap. 1429, post 72,9), må sendes årlig, og har begrensninger i seg i form av at tilskudd gis kun til forvaltningsoppgaver som tilrettelegging og bevaring. I tillegg utarbeides det nå en ny autorisasjonsordning for verdensarvstedene, som blir utslagsgivende for hvordan dette systemet blir i årene framover. Momenter som dette fordrer dermed at i VAMs arbeid med bergkunsten må tilgjengelig-gjøring fortsatt være hovedfokusområde, også i løpet av planperioden.

10. LITTERATURLISTE

- Johansen 2012: *Gjenstander og meninger i det post-koloniale museet*. Kontaktsoner og autoetnografi. Nordisk Museologi 2012 (2).
- Johansen og Asvaldsdottir (red.) 2012: *Erindringer*. Katalog. Verdensarvsenter for bergkunst - Alta Museum.
- Miljøverndepartementets «Tilskotsordninger for 2013», kap. 1429 <http://www.regjeringen.no/nn/dokumentarkiv/Regjeringa-Stoltenberg-II/Miljoverndepartementet/rundskriv/2012/t-1-12-tilskotsordningar-for-2013.html?id=708321>
- NOU 2008:5 *Retten til fiske i havet utenfor Finnmark*. http://www.regjeringen.no/upload/FKD/Vedlegg/Diverse/2008/Kystfiskeutvalget%20for%20Finnmark/NOU2008_5Kortversjon.pdf
- Stortingsmelding nr. 49 (2008-2009) *Framtidas museum* <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/dok/regpubl/stmeld/2008-2009/stmeld-nr-49-2008-2009-.html?id=573654>

**Museene i Finnmark
2014**